T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FUTBOL SEYİRCİSİNDE SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

Dürdane DUYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI

Danışman
Doç. Dr. Turgut KAPLAN

KONYA- 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FUTBOL SEYİRCİSİNDE SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

Dürdane DUYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI

Danışman
Doç. Dr. Turgut KAPLAN

KONYA-2011

ÖNSÖZ

Bir spor dalı olan futbol günümüzde küreselleşme ve endüstrileşme ile kitleleri peşinden sürükleyerek seyirlik bir oyun haline dönüşmüştür.

Futbol seyircisi; tuttukları takımı desteklemek amacıyla gerek maç öncesi gerek maç sonrası gösteriler yapan, maç esnasında sloganlar atan kişilerdir. Futbol seyircisi müsabaka öncesi, esnası ve sonrasında gelişen olumsuz olaylar ile saldırgan bir kimliğe bürünerek, gerek oyun alanını gerekse oyun alanı çevresini bir savaş alanı haline dönüştürebilmektedir.

‘‘Futbol seyircinin saldırganlık davranışlarının incelenmesi’’ adlı araştırma çalışmasında benden desteklerini esirgemeyen sayın Doç. Dr. Turgut KAPLAN hocama, sayın Doç. Dr. Halil TAŞKIN hocama, sevgili eşim Veysel DUYAR’a, hiçbir zaman desteklerini ve maddi, manevi emeklerini üzerimden eksik etmeyen başta annem ve babam olmak üzere sevgili aileme, her an yardımıma koşan can dostum Rabia Melike KÖPÜKLÜ’ye, sevgili arkadaşım Ümmü Gülsüm CAVLAK’a yardımlarından dolayı, teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ 1
1.1.Futbolda Şiddet ve Saldırganlık 5
1.1.1. Şiddet 7
Şiddetin sebepleri 9
Psiko-Biyolojik Yaklaşım 10
Psikolojik Yaklaşım 10
Sosyo-Kültürel Yaklaşım 11
Şiddetin Biçimleri 12
Oyun Esnasında Ortaya Çıkan Şiddet 12
Tepkisel Şiddet 13
Ödünleyici Şiddet 15
Kana Susamışlık 16
Şiddetin Çeşitleri 16
Fiziksel Şiddet 17
Fiziksel Saldırı (Kavga) 17
Vandalizm 17
Manevi Şiddet 18
Hakaret ve Sövme (Küfür) 18
Ayrımcılık ve Irkçılık 18
Şiddetin Kavramsal Çerçevesi 19
Seyirci 19
Taraftar 20
Fanatik 22
Holigan 23
1.1.2.Saldırganlık 24
Saldırganlık Türleri 25
Amaçsal saldırganlık 26
Araçsal Saldırganlık 26
Emir Altında Saldırganlık 27
Düşmanlık İçeren Saldırganlık 27
Atılganlık 28
Saldırganlık Kuramları 29

İçgüdü Kuramı 29
Sosyal Öğrenme Kuramı 30
Biyolojik Kuram 31
Engellenme Saldırganlık Kuramı 31
Saldırganlık Çeşitleri 32
Bireysel Saldırganlık 32
Kitlesel Saldırganlık 32
Tamamen Şiddet İçeren Saldırganlık 33
Saldırganlığın Psikolojik Nedenleri 33
Saldırganlığın Spordaki Görünümü 35
1.1.3. Futbol Seyircisinin Şiddet Ve Saldırgan Davranışlarını Ortaya Çıkaran Faktörler 37
Kitle İletişim Araçlarının Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi 37
Kulüp Yöneticilerinin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi 41
Antrenörlerin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi 42
Seyircilerin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi 43
Futbolcuların Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi 44
Hakemin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi 44
Futbol Federasyonunun Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi 46
2. GEREÇ ve YÖNTEM 49
2.1. Evren ve Örneklem 49
2.2. Veri Toplama Araçları 49
2.3. Verilerin Analizi 50
3. BULGULAR 51
4. TARTIŞMA 67
5. SONUÇ ve ÖNERİLER 72
6. ÖZET 73
7. SUMMARY 74
8. KAYNAKLAR 75
9. EKLER 79
10. ÖZGEÇMİŞ 84

ÇİZELGELER

Çizelge 3.1. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının eğitim seviyelerine göre ortalama ve standart sapmaları …… 51

Çizelge 3.2. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin eğitim seviyelerine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması …….……..… 52

Çizelge 3.3. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının aile gelir seviyelerine göre ortalama ve standart sapmaları ……..…..……..53

Çizelge 3.4. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin aile gelir seviyelerine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması ……..54

Çizelge 3.5. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin aile gelir seviyelerine göre Edilgen saldırganlık durumlarının çoklu karşılaştırılması ……...55

Çizelge 3.6. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin aile gelir seviyelerine göre genel saldırganlık durumlarının çoklu karşılaştırılması ……...56

Çizelge 3.7. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının baba eğitim seviyesine göre ortalama ve standart sapmaları ……..57

Çizelge 3.8. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin babanın eğitim durumuna göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması …….. 58

Çizelge 3.9. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının anne eğitim seviyesine göre ortalama ve standart sapmaları ……..59

Çizelge 3.10. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin annenin eğitim durumuna göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması ……60

Çizelge 3.11. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının babanın mesleğine göre ortalama ve standart sapmaları ……... 61
Çizelge 3.12. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin babanın mesleğine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması ……62
Çizelge 3.13. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının annenin mesleğine göre ortalama ve standart sapmaları ……... 63
Çizelge 3.14. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin annenin mesleğine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması ……64
Çizelge 3.15. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin annenin mesleğine göre atılgan saldırganlık durumlarının çoklu karşılaştırılması ……..65
Çizelge 3.16. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin alkol kullanıp kullanmama durumuna göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması ……. 66

1. GİRİŞ

Spor kelimesi İngilizcenin yardımıyla dünyaya yayılmış olsa da, İngilizce bir kelime değildir. Latince dağıtmak, birbirinden ayırmak anlamına gelen "Disportere" veya "Deportere" kelimesinden doğmuştur. Bu şekilde kullanılan sözcük zamanla aşınmaya uğramış "Disport" şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. 17 y.y.'dan itibaren de "Sport" şeklini almıştır. Türkçemizde uluslararası dil etkileşiminden etkilenerek "Sport" kelimesini de zenginliğine katmış, okunuşu gibi "spor "olarak kullanılmaya başlamıştır (Atasoy ve Kuter 2005).

Spor, insanın doğayla savaşırken kazandığı ana becerileri ve geliştirdiği araçlı-araçsız savaşım yöntemlerini, boş zamanındaki artışa bağlı olarak tek tek ya da topluca, barışçı bir biçimde ve benzetim yoluyla oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma için kullanılmasına dayalı estetik, teknik, fizik, yarışmacı ve sosyal bir süreçtir. Bu tanım, sporun diğer yönlerini de göz ardı etmeksizin, sosyal açıdan ele alarak yapılmış en gerçekçi tanımdır. Çünkü spor kendine özgü sosyal kuralları, değerleri, etkileşim simgeleri ve süreçleriyle canlı bir sosyal yapıdır. Spor kendi geçmişi ile toplum geçmişi arasında sıkı bir bağ oluşturur. Bu bağ, sporu sosyal süreçler yoluyla şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle spor, kendiliğinden oluşmaz. Özellikle toplumda ki ilişkiler yoluyla ortaya çıkarak değişir ve yeniden biçim kazanır. Günümüz endüstri toplumlarında sosyal iş bölümü ve uzlaşmanın gelişim düzeyine uyarak sportif aktivitelerin çeşitleri artmıştır. Hatta spor kendi başına çok büyük ve karmaşık bir endüstri oluşturmaktadır. Artık spor, çok sayıda tüketicisi olan bir ürün olarak kabul edilmektedir (Fişek 1998).

Spor, amaçlı belli kurallara ve teknik yöntemlere bağlı olan, yapanlarda olduğu kadar izleyenlerde de haz duyma ve coşku gibi gereksinimleri doyuran, sporcuları ve izleyenleri bütünleştiren bir etkinlikler kümesidir. Genel olarak; spor yapmayanların saldırgan oldukları ve saldırganlığı giderebilmeleri için spor yapmalarının olumlu olacağı görüşü hakimdir. Ne yazık ki tanımda bahsedilen olumlu noktalar dışında, saldırganlık ve şiddet olayları da sporun önemli bir parçası olmuştur. Sporda saldırganlık, sportif yarışma veya müsabaka esnasında bahsedilen olaya dâhil olan öğelerden (sporcu, antrenör, seyirci) bir veya birkaçının psikolojik, biyolojik ya da sosyal faktörlerden etkilenerek, spor dalına özgü belirlenmiş

kurallarının dışına çıkarak, karşısındakine zarar vermek ya da bir hedefe ulaşmak amacıyla gerçekleştirdiği sözel ya da fiziksel eylemler olarak tanımlanabilir (Topuz 2008).

Spor oyunla yarışmayı birleştiren, bedensel yetenekleri daha fazla olduğu için kazananları ödüllendiren, üst düzey oyun, mücadele ve ağır kas çalışması gerektirdiği için sürekli yoğun çabayı zorunlu kılan bir uğraştır. Sporda amaç; zevk, boş zaman değerlendirmek ve üstünlüğü kabul ettirmek olduğu kadar, günümüzde para kazanmak ve geçimini sağlamak olmuştur. İnsan başarma güdüsüne sahip bir varlıktır. Çevresine, doğaya kısaca dünyaya hükmetmek insanın özünde var olan bir güdüdür. Eğer bu güdü doğru yöne kanalize edilmezse şiddet ve saldırganlık ortaya çıkar (Pulur 2001).

Bireysel veya grup olarak yapılan, kendi içinde kuralları olan, genelde rekabete dayalı bedensel ve zihinsel yeteneklerin gelişimini sağlayan, eğitici ve eğlendirici uğraşlar şeklinde tanımlanan ve 21. yüzyıl modern toplumunun en yaygın ve etkili sosyal kurumlarından birisi olan spor, insanın bedenen, ruhen ve sosyal yönden gelişmesine katkı sağlayarak toplumların gelişmesinde de çok etkin rol oynayan sosyal bir olgudur (Aydın ve ark 2008).

Spor kendi geçmişi ile toplum geçmişi arasında sıkı bir bağ oluşturur. Bu bağ, sporu sosyal süreçler yoluyla şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle spor, kendiliğinden oluşmaz. Özellikle toplumdaki ilişkiler yoluyla ortaya çıkarak değişir ve yeniden biçim kazanır. Günümüz endüstri toplumlarında sosyal iş bölümü ve uzlaşmanın gelişim düzeyine uyarak sportif aktivitelerin çeşitleri artmıştır. Hatta spor kendi başına çok büyük ve karmaşık bir endüstri oluşturmaktadır. Artık spor, çok sayıda tüketicisi olan bir ürün olarak kabul edilmektedir (Danacı 2008).

Sosyal alanda çok boyutlu bir olgu olan sporun üstlendiği çeşitli işlevler vardır. Bunlar; haz, mutluluk, eğlence sağlama işlevi; sağlık işlevi; gelir sağlama/meslek işlevi; statü işlevi; meşguliyet işlevi; sosyal çevre edinme işlevi; güzellik kazanma işlevi; aidiyet işlevi ve sosyalleşme işlevi olarak sıralanabilir (Danacı 2008).

Spor faaliyetleri bedeni yetenekleri (hareket alışkanlığı, yorgunluğa direnme, şişmanlıkla mücadele vb.), ruhsal yetenekleri (çevreye uyum, heyecanların denetimi, yaşamdan zevk alma, yaratıcı kişilik vb.) ve sosyal yetenekleri (sorumluluk duygusu, yardımlaşma ve dayanışma, kurallara uyarak rekabet vb.) geliştirmektedir. Sporun, bireyin bedensel ve ruhsal sağlığına, sosyal ilişkiler ve iş üretimine katkısını gösteren bilimsel gerçekler sportif etkinliklere katılma isteğini giderek arttırmaktadır (Koparan ve Öztürk 2002).

Bütün bu spor dalları içerisinde futbol, kuşkusuz bütün dünyada çeşitli spor organizasyonları içinde, insanların en fazla ilgisini çeken, aktif ve pasif olarak onların spora katılımını sağlayan, bütün ülkelerde hükümet ve diğer kuruluşları yatırım yapmaya zorlayan en popüler spordur. Futbol 13. yüzyılda ortaya çıkmasından bu yana farklı kültürlerden, farklı ırklardan insanları bir araya getirmiş bir spordur. Oynanan her yeni maçta sahadaki oyuncuların heyecanını, taraftarlar da yaşar. Yapılan maçlarda taraftarların ve oyuncuların galibiyetlerini sevinçle, mağlubiyetlerini ise olgunlukla karşılamaları beklenir. Asıl amacının dürüstçe bir mücadele vermek ve farklı insanları birbirleriyle kaynaştırmak olduğu söylenen futbol için günümüzde durum pek de böyle değildir (Aydın ve ark 2008).

Futbol, seyirlik bir spor olması ve kitleleri peşinden sürüklemesi özelliği ile diğer branşlardan farklılık göstermektedir. Futbol, nereye gideceği kestirilebilen ve kontrol edilebilen yuvarlak bir topla heyecan verici bir koşu, ölçülü bir top sürme, soluk kesici bir şut ve sonuçta da, estetik açıdan mükemmel bir kurtarış veya golle sonuçlanan bir spordur. Oyun boyunca seyredenler ve oyuna katılanları yeni durum ve şartlara taşıyan ve kitleleri peşinden sürükleyen bir takım oyunudur. Takım oyunu özelliği taşıması yanında her oyuncunun futbol kişiliği ve kendi becerisi doğrultusunda yeteneklerini sergilemesi ve kendini göstermesi yanında kendini kanıtlama imkânına sahip olması, bunu yaparken de takım arkadaşları ile uyum içinde, ortak etkileşimle başarıya kavuştuğu bir spor dalıdır. Futbolcuların atletik yeteneklere sahip olması, topu iyi izleyerek oyun anında tüm dikkatlerini yeni pozisyonlara uyum göstermek için toplamaları, fizik kondisyonlarını en üst seviyeye çıkartmaları yanında, zekâ düzeylerini de geliştirmeleri beklenir (Pulur ve ark 2010).

Futbol, tüm dünyada sosyolojik bir hareket olarak ortaya çıkmış ve kitlelerin dili haline gelmiştir. Bugün artık futbol, sadece bir oyun olmanın ötesinde çağdaş popüler kültürün derinliklerini keşfetmemizde etkili olan bir araç konumundadır. Dünya üzerinde hiçbir spor dalı, futbol kadar her ülkenin sahip çıktığı ve milli kimliğin bir göstereni haline getirdiği evrensel bir referans olma özelliğine erişememiştir. İnsanlar, futbol aracılığı ile kimlik edinme ve aidiyet duygusu hissetmelerinin yanı sıra, futbol tutkusu ile kendilerinden geçerek deşarj da olabilmektedir. Futbol günümüzde şiddeti, öfkeyi, sevinci ve neşeyi içinde taşıdığı için incelenmesi ve üzerinde düşünülmesi gereken bir yapıya sahiptir. Futbolun dünya üzerinde bu kadar çok insan tarafından ilgiyle izlendiği başlı başına sosyolojik bir değerlendirmeyi gerektirmektedir (Talimciler 2006).

1.1.Futbolda Saldırganlık Ve Şiddet

Futbol, dünyada en yaygın takım sporudur. Başta Avrupa ve Güney Amerika ülkeleri olmak üzere hemen hemen tüm ülkelerde çok sevilir ve geniş bir izleyici kitlesi tarafından izlenir. Futbolda şiddet konusuna gelmeden şiddet ve saldırganlık kavramlarını açıklamakta yarar vardır.

Saldırganlık TDK sözlüğünde, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabası olarak tanımlanmaktadır. TDK sözlüğüne göre şiddet ise; Arapça kökenli bir isim kelimesidir. Karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma. Duygu ve davranışta aşırılıktır (Gültekin ve Soyer 2010).

Şiddet ve saldırganlık farklı birer olgu gibi değerlendirilse de, konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, şiddet ve saldırganlığın birbirinden tamamen bağımsız kavramlar olmadığı görülmektedir (Ayan 2006).

Son yıllarda spor müsabakalarında, özellikle de futbol karşılaşmalarında yaşanan şiddet olayları; sporun, sevgi, barış ve kardeşlik gibi evrensel değerleri, birleştirici ve bütünleştirici özellikleri üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır. Spordaki şiddet unsurunun en önemli etkilerinden biri sporun yeterince özümsenmemesidir. Taraftarların heyecanla gerginliği karıştırması, performans hedefi yerine sonuç hedefini tercih etmesi şiddete neden olmaktadır. İnsanların sadece galibiyete şartlandığı, centilmenlik ve ahlaki değerlerin ne yazık ki yozlaştığı spor kamuoyunda, ifade biçimi saldırganlık ve şiddet olarak kendini göstermektedir.

Günümüzde çok büyük kitleleri etkisi altına alan futbol, çok ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle son yıllarda gerek ülkemizde gerekse dünyada ciddi seyirci olayları yaşanmaktadır. Ulusal ve uluslararası karşılaşmalarda herhangi bir gerekçe ile pek çok problemler oluşmakta bunun sonucu ise saha içi ve dışı şiddet olayları olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında spor ile şiddet yakın akrabadır. Çünkü bilindiği gibi futbol şiddeti içinde barındıran bir oyundur (Var 2008).

Futbol, çağımızda ekonomik ve sosyolojik baskınlığı en üst düzeyde spor dalı olup sportif etkinliği aşan sosyal, psikolojik ve özellikle de ekonomik bir endüstridir. Bu yönüyle futbol, silah ve ilaç endüstrisini dahi geri planda bırakabilecek evrensel güce sahiptir. Futbolun saldırmaya ve savunmaya dayalı konsepti, adeta silahsız bir savaş niteliği taşımakta, seyircisinin bu savaşa edilgen olarak katılmalarını sağlamaktadır. Adeta, Roma'nın ölen ve öldüren gladyatörleri, günümüz futbol sahasının futbolcuları; kanlı, vahşi sahneyi seyreden, seyretmenin ötesinde şiddetle destekleyen Romalılar da takım taraftarları halini almaktadır (Öğüteker 2007).

Başarıyı hedefleyen takımlarda, başarısızlık anında meydana gelen hayal kırıklığı, kaygı ve stres taraftar ve sporcuların centilmenlik dışı eğilimlerini de artırmaktadır. Taraftarların sporcuları şiddete davet eden tezahüratları ile sporcuların seyirci psikolojisini doğrudan etkileyen davranışları, saldırgan bir kimliğe bürünmelerine neden olmaktadır. Örneğin; yönetim ve medya tarafından çok başarılı olacağı şekilde koşullandırılan ve başarısız olan takımın taraftarları için her başarısız sonuç inanç kaybı ve düş kırıklığına uğramış bir taraftarın takımına tepkisi kaçınılmaz olacaktır. Özellikle taraftar gruplarının içindeki gençler ve duygusal ve bilişsel gelişimi yetersiz, kültür düzeyi düşük olan yetişkinler henüz sosyalleşmedikleri için saldırganlık eğilimlerini denetleyemeyip, ekip başlarını da taklit ederek saldırgan tutum ve davranışları güçlene bilmektedir. Genç taraftarların gruplarla bu tarz ilişkileri devam ettikçe saldırgan davranışta bulunmaları, bulundukları ortama bağlıdır. Taraftar gruplarına dahil olan kişilerin olmayan kişilere göre daha saldırgan oldukları gözlenmektedir (Cengiz 2004).

Saldırgan davranışlar, spor kamuoyu tarafından olumsuz yargı uyandıran ve kontrol altına alınması gereken bir davranış türü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, sporda saldırganlığın; insan güdüsünün çok önemli bir bileşeni olup olmadığı, saldırganlığı neyin meydana getirdiğinin, saldırganlığın nasıl arttığının bilimsel araştırmalarla analiz edilmesi gerekmektedir (Dervent 2007).

1.1.1. Şiddet

Şiddet bir hareketin, bir gücün derecesini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kavrama sporda, karşıt görüşlü olanları inandırma veya uzlaştırma yerine, kaba kuvvet kullanarak neticenin değiştirilmesi eylemi olarak bakılmaktadır. Spor; aktif, saldırgan, kuvvete dayalı mücadeleci bir oyundur. Şiddet unsurları sporun doğasında var olan ve kullanılan şeylerdir. Bu nedenle oyun alanındaki kurallı sert temasları, şiddet unsuru olarak göstermek terminolojik bir hata olarak kabul edilmelidir (Acet 2005).

Şiddet; bir grubun veya bireylerin başkalarının bedenlerine karşı yönelttiği fiziksel güç kullanımı olarak ele alınmıştır (Pınar 2006).

Şiddet sözcüğü genel anlamda, aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu, sertliğini kaba ve sert davranışı, eylemi nitelendirir. Şiddet özel olarak saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan, yıkan, yok eden eylemleri taşlı, sopalı, silahlı, bıçaklı saldırıları, ferde ve topluma zarar eylemlerini kapsar (Fişekçioğlu ve Çağlayan 2004).

Şiddet, şiddet eğilimli kişiliklerin gelişiminde rol oynayan etkenlerin harekete geçmesi olarak da tanımlanabilir. Yapılan araştırmalarda, şiddeti besleyen en önemli faktörleri üç noktada toplanmaktadır. Bunlardan birincisi aile ve çevre, ikincisi eğitim seviyesi ve üçüncüsü ve beklide en önemlisi medyadır. Kişilik gelişiminde önemli etkilere sahip bu kurum ve araçların şiddete yönelik tutum ve davranışların, dünya görüşlerinin ve hayata bakış tarzlarının gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğuna şüphe yoktur. Tıpkı spor alanında, din alanında ve siyasi alanda yaşanan şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında rol oynayan fanatik eğilimlerin gelişiminde oynadığı rol gibi (Ayan 2006).

İnsanların olduğu her yerde şiddette var olmuştur. Baskı, eziyet, sindirme, korkutma, öldürme, cezalandırma ve bunların yanı sıra başkaldırı, her toplumda derece derece ama sürekli bir biçimde günlük yaşamın bir parçası olma özelliğini korumaktadır (Pınar 2006).

Genel anlamda şiddet sahip olunan gücün yaralama veya kayıpla sonlama olasılığı yüksek bir biçimde başka bir insana veya kendine, bir gruba veya topluma karsı tehdit yoluyla veya bizzat uygulamasıdır. Şiddet genel olarak psikobiyolojik faktörler ile dış çevre arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Daha açık bir şekilde tanımlamak için şiddetin ne olduğunu ya da hangi formatlarda ortaya çıktığını bilmek gerekir. Bu açıdan bakıldığında şiddet;

- ✓ Bağırmak
- ✓ Hakaret etmek
- ✓ Dövmek
- ✓ Tehdit etmek
- ✓ Korkutmak gibi pek çok şekilde ortaya çıkmaktadır (Halis ve ark 2006).

Futbolda şiddet; kişinin, bilinçli ve kasıtlı bir şekilde sosyal çevresine psikolojik veya fiziki olarak zarar vermeye yönelik bir davranışta ise, kişide, saldırı davranışı göstermeye yönelik olan ve nispeten süreklilik özelliği taşıyan bir eğilimi anlatır. Gole giden rakibe yapılan faulü de, her defasında saldırı olarak nitelendirmek doğru olmaz. Hiçbir müdahale bulunmadan rakibin kazanmasına fırsat vermek, spordaki rekabet şartları altında, rakibin kendi amacına ulaşmasını engelleyen ve kurallar içerisinde kalan davranışları, saldırganlıktan ayırmak gerekir. Günümüz futbolunda insanların, hayatın her alanında olduğu gibi, kazanma ve kaybetme mantığı içerisinde yetiştirilmeleri, futbolda; kazanmanın her şey olduğu ve kazanmak için her yolun geçerli olduğu anlayışını hâkim kılmaktadır (Cengiz 2004).

Başarıyı hedefleyen takımlarda, başarısızlık anında meydana gelen hayal kırıklığı, kaygı ve stres taraftarlar ve sporcuların centilmenlik dışı eğilimlerini de artırmaktadır. Taraftarların sporcuları şiddete davet eden tezahüratları ile sporcuların seyirci psikolojisini doğrudan etkileyen davranışları, saldırgan bir kimliğe bürünmelerine neden olmaktadır. Örneğin; yönetim ve medya tarafından çok başarılı olacağı şekilde koşullandırılan ve başarısız olan takımın taraftarları için her başarısız sonuç inanç kaybı ve düş kırıklığına uğramış bir taraftarın takımına tepkisi kaçınılmaz olacaktır (Pulur ve ark 2004).

Şiddetin Sebepleri

Toplumların hızlı değişim zamanlarında ortaya çıkan ve giderek kuralsızlığa dönüşen bireysel ve toplumsal kargaşa durumu, saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin kaynağıdır. Ülkemizde çarpık kentleşme ve gelir dağılımındaki dengesizliğin giderek artması; ekonomik, siyasal ve toplumsal olarak kültürel bir çöküntü ve yozlaşmaya neden olmuştur. Bu olumsuzlukların yol açtığı bireysel anomi, bu alt kültürü oluşturan kitlelerde büyük bir öfke birikimine sebep olmaktadır. Bu kitleler de öfke birikimlerini ifade edebilecekleri en uygun ortam olarak spor alanları ve futbol maçlarını görmektedirler (Akşar 2003).

Şiddete eğilim gösteren kişilerin ortak özellikleri:

- ✓ Kıskançlık,
- ✓ Yoğun bir kaybetme korkusu,
- ✓ Korku ve endişe,
- ✓ Başkalarının duygularını bastırma veya kontrol etme isteği,
- ✓ İsteklerinde bencil, olmadığında aşırı tepki gösterme,
- ✓ Kendi arzu, istek, duygu ve ihtiyaçlarını daha çok önemseme,
- ✓ Gerçekçi olmayan beklentilere girme,
- ✓ Aşırı alınganlık,
- ✓ Özgüvenlerinin az oluşu, aslında içsel olarak inanmamaları,
- ✓ Sorunlarının nedenlerini dışarıda arama,
- ✓ Başkalarını suçlayarak sorunlardan kurtulma,
- ✓ Kendilerini tanımama,
- ✓ Yanlışlarını kabullenmeme,
- ✓ Daima haksızlığa uğradığına inanma,
- ✓ Duygusal değişimler,
- ✓ Öğretici, yönlendirici, teşvik edici, baskıcı bir gruba ait olma gibi ortak özellikleri vardır (Kaya 2005)

Pek çok saldırgan şiddet türü vardır. Hepsinin sebepleri birbirleri ile iç içe girmiş karmaşık bir yapı gösterir. İçe dönük şiddet, kişinin kendini tahrip etmesi, dışa dönük şiddet ise kişinin çevresindeki kişi veya toplulukları tahrip ederek, yaralayarak yok ederek cezalandırmasıdır. Çeşitli disiplinlerin konuya yaklaşımları ve

değerlendirmeleri, sorunun boyutlarını tanımamıza yardımcı olmaktadır. Biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörler, saldırgan şiddetin ortaya çıkmasında rol oynamaktadır. Bu yaklaşımları 3 grupta incelemek mümkündür (Peker 2007).

Psiko-Biyolojik Yaklaşım

Yapılan araştırmalarda, saldırgan şiddetin biyolojik açıdan değerlendirilmesinde hem kurban hem de failin cinsiyet, yaş ve belli psikiyatrik hastalıklar yönünden ele alınması gereğini vurgulanmaktadır. Faillerin cinsiyetlerinin çoğunlukla erkek olması, cinsiyet hormonu ile saldırgan davranış arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Erkeklerin testesteron miktarındaki farklılıklar ile sadırganlık davranışları arasında yapılan araştırmada da belirgin bir ilişkli bulunmuştur. Öte yandan ileri yaşlardaki kurban ve fail sayısının düşük olması da yaşla ilgili psiko-biyolojik değişime bağlı olarak değerlendirilebilir. Psikiyatrik hastalıklardan şizofreni, paranoya ve özellikle antisosyal kişilik yapısı, önemli risk gruplarını oluşturmaktadır. Psiko-biyolojik açıdan incelendiğinde antisosyal kişilik bozukluğu hem otonom, hem de merkezi sinir sisteminin faaliyetlerini kontrol altında tutan, kronik bir patolojik form olarak tanımlanmaktadır. Antisosyal kişilik bozukluğu olan kişilerin cezalandırılmaya karşı duyarsızlıkları da aynı yaklaşımla açıklanmaktadır (Peker 2007).

Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nda yalan, çalma, kavgacılık, okuldan kaçma ve otoriteye direnç, çocukluk döneminin en tipik özellikleridir. Bu kişilik yapısına ait uzun dönemde görülen davranış kalıpları şunlardır;

- ✓ Sorumsuzluk
- ✓ Tepkici ve düşüncesiz hareket
- ✓ Vicdansızca davranışlar
- ✓ Suç içeren cezai davranışlar (Peker 2007).

Psikolojik Yaklaşım

Psikiyatriler, şiddete yönelik davranışa yol açan etkenleri araştırmak istediklerinde, çoğu zaman ilk önce bireyin kişilik yapısını incelemeye yönelirler. Bireyin, kişilik yapısının oluşturduğu toplumsal ve kültürel ortam, eğer olumsuz bir

ortamsa, bireyi şiddete eğilimli hale getirebilir. Kişilik bozukluğu gösteren insanlar, ruhsal yaşantılarındaki çatışma ve çelişme nedeniyle, başkalarıyla içinde yaşadıkları aileyle, yakın ve uzak çevreyle, toplumla ve kültürle sağlıklı ilişkiler kuramazlar, içgüdülerden, dürtülerden kaynaklanan davranışları bastıramazlar, denetleyemezler, engelleyemezler. Bu nedenle gerekli gereksiz, yerli yersiz kızıp öfkelenirler. Doğaya, insanlara, nesnelere yönelik saldırganlık gösterir, şiddet eylemlerinde bulunurlar (Pınar 2006).

Teorik yaklaşımlara baktığımızda, saldırganlığın insan psikolojisinin temelleri, gelişim teorileri ve sosyal öğrenme teorileri açısından değerlendirildiğini görmekteyiz. Gelişimsel teori, erken dönem ebeveyn-çocuk ilişkilerinde sevgi bireyi şiddetten koruyucu, şiddeti durdurucu olarak değerlendirir. Çocukluk dönemi yaşantılarının cezalandırıcı disiplin ve istismara dayalı olması, içsel kontrolün gelişmesini engeller. Otoriter kontrole yatkın ve gelişim dönemi örneklerini benimseyici olur.

Sosyal öğrenme teorileri açısından, model olarak sunulan rollerin benimsenmesi, takdir edilmesi ve sorunları çözümleyici olması çocukların ve gençlerin bu modelleri benimsenmesine yardımcı olmaktadır. Bu konuda en temel rolü, filmler ile görsel ve yazılı medya oynar. Bir yandan öğrenme davranışı ile bir yandan da kalıp yargılar ve uyum gösterme, itaatkârlık davranışı boyutunda şiddetin ortaya çıktığını gösteren çalışmalar vardır. Örneğin Scott'un hayvan deneyleri, hayvanların şiddet göstermeleri için eğitilebildiklerini ortaya koymaktadır (Talimciler 1998).

Sosyo-Kültürel Yaklaşım

Şiddeti anlamamıza yardımcı olacak üç ana sosyolojik yaklaşım kültür, toplumsal etkileşim ve ekonomidir. Sosyal yapı ile ilgili görülen yaklaşımda saldırgan şiddet, yoksulluk, hayat karşısında şanssız olmak ve kazanılmış kalitelerinin bulunmaması gibi sosyal zorlamalarla ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Konuya bu açıdan bakan ve sosyoekonomik düzeyin önemli bir belirleyici olduğunu yansıtan veriler vardır. Bazı alt gruplar, yüksek oranda

saldırgan şiddet gösterirler. Bu gruplarda şiddet, toplumsal bir norm olarak ortaya çıkmaktadır (Peker 2007).

Bütün toplumlarda şiddet olgusuyla karşılaşmak mümkündür. Her toplumun kendine has şiddet biçimleri olsa da, kitle iletişim araçları sayesinde artık, şiddetin uygulanmasında ortak özellikler yaygınlaşmaya başlamıştır. Aslında, bireysel şiddet çağımızda ön plana çıkmaya başlamıştır. Günümüz toplumlarında belirgin olarak ortaya çıkan şiddet olgusuna birey, çeşitli şekillerde maruz kalmaktadır. Bununla beraber her toplum kendi gerçekleriyle, kendi kültür yapısıyla, kendi kural ve kaideleriyle, kendi toplumsal anlayışıyla, kendine özgü bir tarzda şiddeti biçimlendirmektedir. Diğer taraftan, şiddetin Sosyo - kültürel boyutunda, toplumsal hareketliliğin ve toplumsal değişimin rolü vardır. Şiddetin sosyo - kültürel boyutunda, pek çok etkenin şiddetin oluşmasında karşılıklı bir ilişki içinde olduğu da açıktır (Pınar 2006).

Şiddetin Biçimleri

Toplum için tehdit edici yanı olduğu gibi, tam da bu nedenle birleştirici yanı da olan şiddetin yol açtığı ölümden korkmanın, herkesi düzen ve refah içinde yaşamaya başlayan en önemli etken olduğu unutulmamalıdır. Bir tanık ya da kurbandan söz ederken, yalnızca fiziksel zarar gördüğünü değil, aynı zamanda da olumsuzluk hissettiği hükmünü ifade eder. Burada şiddetin, aktör tarafından meşru, (kimi) tanık tarafından gayri meşru sayılan bir fiziksel zarar verme edimi olduğu tanımına varılır. Aktör, kurban ve tanık açısından farklı algılanacak olan şiddet biçimleri, Fromm'a göre dört grupta toplanabilir (Form 1999).

Oyun Esnasında Ortaya Çıkan Şiddet

Oyun esnasında ortaya çıkan şiddet; şiddetin en normal ve hastalıklı olmayan şeklidir. Şiddetin yıkım amaçlamayan, nefret ve yıkıcılıkla güdülenmeyen, daha çok hünerlerini gösterme çabasıyla uygulanan türlerinde görürüz. Bu oyuncu şiddetin örnekleri, ilkel kabilelerin savaş oyunlarından, Zen Budistler'in kılıçlı dövüş sanatına kadar birçok yerde görülebilir. Bütün bu dövüş oyunlarında amaç öldürmek değildir;

sonuçta rakiplerden birisi ölmüş bile olsa, bu sanki yanlış yerde duran rakibin hatasıdır (Form 1999).

Şiddet edimi oyunda aracılık ediyorsa amaç yalnızca hüner göstermektir. Oyuncu şiddette yok etme arzusunun bulunmadığını söylemek; ancak ideal bir durum için söz konusu olacaktır. Oyunun açık mantığının arkasında gizli, bilinçsiz bir saldırganlık ve yıkıcılık bulunuyorsa da, bu tür şiddette amaç yıkıcılık değil, hünerlerin sergilenmesidir (Peker 2007).

Tepkisel Şiddet

Rasyonel ve irasyonel korkudan doğan, amacı koruma ve korunma olan bu tür şiddet, yaşamın hizmetindedir. Engellemelerden doğabileceği gibi, kıskançlık veya öç alma duyguları da tepkisel şiddete yol açabilir. Yaşamın güvenilir olmasına duyulan inancın yıkılması sonucu yine saldırgan tepkiler verebilir (Peker 2007).

Tepkisel şiddette oyuncu şiddetten daha büyük bir pratik öneme sahiptir. Fromm tepkisel şiddetle kişinin kendisinin ve başkalarının yaşamını, özgürlüğünü, onurunu, mülkiyetini korumak için başvurduğu bir şiddeti kasteder. Temeli korkuda yattığı içindir ki en sık görülen şiddet biçimidir. Korku; gerçek veya hayali, bilinçli veya bilinçsiz olabilir. Bu şiddet türü ölümün değil yaşamın hizmetindedir; amacı yok etmek değil, korumaktır (Form 1999).

Fromm'a göre bu şiddet türü sadece akıldışı tutkuların değil, ayrıca bir ölçüde akılsal hesabın da ürünüdür. Dolayısıyla bu şiddette amaçla araç arasında belli bir orantı da söz konusudur. Yüksek bir manevi (ruhani) düzeyde savunma amaçlı da olsa öldürmenin ahlaki açıdan kesinlikle doğru olmadığı ileri sürülmüştür. Ama bu inancı savunanların çoğu, savunma amaçlı şiddetin yıkım uğruna yıkımı amaçlayan şiddetten farklı bir yapıda olduğunu kabul etmektedir. Sık sık tehdit altında olma duygusu ve sonuçta oluşan tepkisel şiddet gerçekliğe değil, insanın aklının yönlendirilmesine (kötüye kullanılmasına) dayanır; siyasi ve dini liderler, taraftarlarını bir düşman tarafından tehdit edildikleri konusunda ikna eder ve böylece öznel bir tepkisel düşmanlık yaratırlar. Bu tür bir bağımlılığın olması koşuluyla, güçle ve ikna yöntemleriyle sunulan hemen her şey gerçek gibi kabul edilecektir.

Sözde bir tehdit inancının, benimsenmesinin ruhsal sonuçları elbette gerçek bir tehditin sonuçlarıyla aynıdır. İnsanlar kendilerini tehdit altında hissederler ve kendilerini savunmak için öldürmeye ve yok etmeye gönüllü olurlar (Form 1999).

Tepkisel şiddetin bir başka yanı da engellenmenin yarattığı şiddettir. Bir arzu veya ihtiyaç engellendiği zaman hayvanlarda, çocuklarda ve yetişkinlerde saldırgan davranışlar baş gösterir. Bu saldırgan davranış, çoğu kez boşuna da olsa, engellenen amaca şiddet yoluyla ulaşmaya yönelik bir çabadan oluşur. Engellemeden kaynaklanan şiddetle ilgili bir şey de imrenme ve kıskançlığın yarattığı düşmanlıktır. Hem kıskançlık hem de imrenme özel bir tür engellenme içerir. Bu duygular, A'nın istediği bir şeye B'nin sahip olması ya da A'nın sevgisini arzuladığı bir kişinin B'yi sevmesi gerçeğinden kaynaklanır. A'da, isteyip de sahip olamadıklarına sahip olan B'ye karşı nefret ve düşmanlık uyanır (Form 1999).

Tepkisel şiddetle ilgili ancak hastalık (patalojik) doğrultusunda bir adım daha ilerlemiş olan bir başka şiddet biçimi de, kinci şiddettir. Tepkisel şiddette amaç; zarar görme tehlikesini bertaraf etmektir. Bu nedenle biyolojik yaşama işlevine hizmet eder. Öte yandan kinci şiddette zarar zaten verilmiştir ve bu nedenle şiddetin hiçbir savunma işlevi yoktur. Bunun amacı, gerçekte yapılmış (olmuş) bir şeyi yapılmamış (olmamış) kılmaktır. lkel ve uygar toplumlarda olduğu gibi bireylerde de görülebilir. Kinci şiddetle yakından ilgili bir şey de, inancın yıkılmasından kaynaklanan yıkıcılıktır. Çocuk iyiliğe, sevgiye ve adalete yönelik bir inançla yaşama bağlanır. Bebek, annesinin memelerinin, üşüdüğünde kendisini saracağına, hastalandığında annesinin ona bakacağına inanır. Bu, babaya, anneye, nine, dede ya da kendisine yakın bir başkasına karşı hissedilebilir; bu bir Tanrı inancı olarak ifade edilebilir. Birçok bireyde bu inanç erken yaşlarda yıkılır. Çocuk, babasının önemli bir konuda yalan söylediğini duyar, annesiyle yaptığı korkunç kavgayı, onu (kadını) yatıştırmak için ona (çocuğa) ihanet etmeye hazır olduğunun görür, ebeveynlerinin sevişmesine tanık olur ve babasını acımasız bir hayvan olarak algılayabilir. Mutsuz veya korkmuştur ve sözde onunla ilgilenen büyüklerden hiçbirisi bunu fark etmez, hatta onlara söylese bile aldırış etmezler. Ebeveynlerin sevgisine, doğruluğuna ve adaletine olan inanç tekrar tekrar yıkılır. Sonuçta kişi kuşkucu olur, inancını onaracak bir mucize bekler, insanları dener ve onlar tarafından hayal kırıklığına uğratıldığı zaman daha başkalarını dener veya kendini güçlü bir otoritenin kollarına

atar. Şiddet bağlamında önemli olan tepki başka bir tepkidir. Derinden aldatılan ve düş kırıklığına uğrayan kişi yaşamdan nefret etmeye de başlayabilir. Yaşamın, insanların, kendisinin kötü olduğunu kanıtlamak ister. Böylece kişi bir inançsıza ve yıkıcıya dönüşür. Bu yıkıcılık, umutsuzluktan kaynaklanan bir yıkıcılıktır; bireydeki düşkırıklığı, yaşamdan nefret etmesine neden olmuştur (Form 1999).

Ödünleyici Şiddet

Patalojik (hastalıklı) bir şiddet biçimi olan ödünleyici şiddet güçsüz bir insanda üretken etkinliğin yerine konan bir şiddet olarak tanımlanabilir. Buradaki güçsüzlükle anlatılmaya çalışılan şudur; insan, onu yöneten doğal ve toplumsal güçlerin nesnesi olmasına karşılık, sadece koşulların nesnesi değildir. Belli sınırlar içinde dünyayı dönüştürüp değiştirme iradesine, kapasitesine ve de özgürlüğüne sahiptir. Burada önemli olan irade ve özgürlüğün kapsamı değil, insanın mutlak pasifliğe katlanamamasıdır. Sadece dönüştürülmek ve değişitirilmek istemez, dünyada bir iz bırakmaya, dünyayı değiştirmeye güdülenir. Bu ihtiyaç eski mağara çizimlerinde, her türlü sanat ve cinsellikte dile gelir. Tüm bunlar insanın iradesini bir hedefe yöneltme ve hedefe ulaşıncaya kadar çabasını sürdürme kapasitesinin sonucudur. Güçlerini bu şekilde kullanma kapasitesi güçlülüktür. Zayıflık, kaygı, güçsüzlük v.b. nedenlerle insan edimde bulunamadığı zaman güçsüzdür, acı çeker. Güçsüzlük duygusu bazen bir canlı üzerinde tam ve kesin bir denetim sağlayarak varlığını kanıtlama isteğinin şiddet eğilimiyle dışa vurulmasına neden olabilir. Yaşamı yaratamadığı için yok etmeyi seçmek, uç örneğini sadizmde gösterir. Cezalandırılma korkusuyla bastırılabilir ya da her türlü seyir ve eğlenceyi yumuşatılıp saptırılabilir (Peker 2007).

Fromm'a göre yaşamı yok etmek, yaşamı aşmak ve tam pasifliğin dayanılmaz acısından kaçmak anlamına gelir. Yaşamı yaratmak, güçsüz insanın yoksun olduğu nitelikler gerektirir. Yaşamı yok etmek, güç kullanma gerektirir. Güçsüz insan elinde bir tabancası, bir bıçağı ya da güçlü bir kolu varsa, başkalarındaki veya kendindeki yaşamı yok ederek yaşamı aşabilir. Böylece kendini ona olumsuzlayan yaşamdan intikam alır. Ödünleyici şiddet, kökleri güçsüzlükte yatan ve güçsüzlüğe karşı dengeleyici olan bir şiddet biçimidir. Yaratamayan insan yok etmek ister. Yaratırken de yok ederken basit bir yaratık olarak kendi rolünü aşar. Ödünleyici şiddetle

yakından ilintili bir şey de; ister havyan olsun ister insan bir canlı üzerinde tam ve mutlak kontrol sahibi olma istediğidir. Sadizmin özü bu istektir. Kişi ancak yıkıcı ve sadistik şidtetin yoğunluğunu ve sıklığını bireylerde ve kitlelerde tam olarak gözlemlemişse dengeleyici şiddetin, kötü etkilerin, kötü alışkanlıkların v.b. sonucu olan yapay bir şey olmadığını anlayabilir. Bu insanda yaşama arzusu kadar şiddetli bir güçtür. Böylesine güçlü olmasının nedeni; sakat bırakılmış yaşama başkaldırı içermesidir. İnsan yıkıcı ve sadistik şiddet potansiyeline sahiptir (Form 1999).

Kana Susamışlık

Açıklanması gereken son bir şiddet türü de arkaik (ilkel) kana susamışlıktır. Bu, doğayla arasındaki bağla henüz tamamen çevrili olan insanın kana susamışlığıdır. Bir hayvan gibi olarak ve böylece mantığın yükünden kurtularak, yaşama bir yanıt arayan insanda kan yaşamın özü olur ve kan dökmek, canlı olmak, güçlü, eşsiz, başka, herkesin üstünde olmak anlamına gelir. Arkaik anlamda yaşamın dengesi budur. Olabildiğince çok öldürmek ve yaşamı kana doyunca, öldürülmeye hazır olmak. Bu kana susamışlığı bireylerde gözleyebiliriz; bazen fantezilerinde veya rüyalarında, bazen ağır hastalık durumlarında ve cinayetlerde. Bunu savaş zamanlarında (uluslar arası veya iç savaşlarda) normal toplumsal ketlemeler ortadan kalktığında belli azınlıklarla gözleyebiliriz (Form 1999).

Kan akıtarak kendini canlı, güçlü, eşsiz ve üstün hissetmek, yaşamı aşmak isteğinden doğar. İlkel kurban törenlerinde, kan davalarında açık ya da örtük olarak kana susamışlık vardır. Ancak kan yaşamın özü olarak kabul edildiği için yine de yaşama aracılık eden bir şiddet biçimidir (Peker 2007).

Şiddetin Çeşitleri

Şiddet olayları çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Şiddetin çeşitleri; fiziksel ve manevi şiddet olarak ikiye ayrılmıştır (Orhan 2007).

Fiziksel Şiddet

Fiziksel Saldırı (Kavga)

Spor müsabakalarında en çok karşılaşılan şiddet türü hiç şüphesiz fiziksel saldırı ve kavgadır. Bu eylemler çeşitli şekillerde, gruplar ve kişiler arasında görülebilmektedir. Seyircilerin kendi arasıda görülebileceği gibi, seyirciden sporcuya-hakeme-antrenöre, sporcudan seyirciye, sporcudan sporcuya ve en çok da iki rakip takım seyircileri arasında yaşanmaktadır. Seyirciden sporcuya-hakeme-antrenöre karsı gerçeklesen eylemler ise eğer seyirci sahaya girmeyi başarabilmiş ise yumruk yumruğa kavga, sporcuyla temas edemeyecek durumda ise yabancı madde atma seklinde kendini göstermektedir. Sporcular arasıda veya oyun içinde sporcular ile hakem arasında oyun kurallarını aşan fiziksel saldırı ve kavgalar da sıklıkla görülmektedir (Orhan 2007).

Vandalizm

Bilerek ve isteyerek, kişiye ya da kamuya ait bir mala, araca ya da ürüne zarar verme eylemidir. Vandal, kırma, parçalama, yok etme, kesme, yakıcı madde atma, boya atma yoluyla sonucunu bilerek, başkasının ya da kamunun sahiplendiği, önemsediği ve değerli bulduğu bir maddeye zarar verir (Orhan 2007).

Vandalizm'in spor alanlarında görülmesi genellikle spor tesislerine verilen zararlar seklinde olmaktadır. Özellikle son yıllarda konuk takıma ayrılan tribünlere zarar verme, başta koltuk olmak üzere cam, tuvalet ve sifon gibi birçok şeye zarar verme seklinde ortaya çıkmaktadır (Orhan 2007).

Vandalizm Türleri:

i. İntikamcı Vandalizm: Kişi, grup veya sisteme, duyulan kin, nefret ve kıskançlık duygularının Vandalizm konusunda motivasyon kaynağı olması sonucunda gelişen vandalist eylemler.

ii. Meraklı Vandalizm: Kişilere veya mala, mülke, özel bir kin veya nefret duymadan, sadece sonucu merak edilerek gerçekleştirilen eylemler.

iii. Oyuncu Vandalizm: Öfke, kin veya nefret, duyguları söz konusu olmadan, yarışma ruhu ve hüner gösterme psikolojisinin motive etiği eylemlerdir

iv. Kavgacı Vandalizm: Belirgin bir amaç ya da zevk amacıyla gerçekleştirilmez. Eğlence ve düşmanlığın iççe girdiği bir türdür.

v. İdeolojik Vandalizm: Bilinçli olup dikkat çekme amaçlıdır.

vi. Kurum içi Vandalizm: Diğer türlerden farklı kurum elemanları tarafından gerçekleştiriliyor olmasıdır (Erkan 2005).

Manevi Şiddet

Hakaret ve Sövme (Küfür)

Spor sahalarında en sık görülen manevi şiddet şeklidir. Küfür, bir kişiye ya da ortaya kırıcı ve hakaret içeren sözlerin söylenmesidir. Özellikle son yıllarda futbol sahalarında hakemlere, futbolculara ve rakip takımın yöneticilerine bireysel ve toplu küfür eylemleri bir salgın halini almıştır (Orhan 2007).

Ayrımcılık ve Irkçılık

Bazı sosyal kesimlerin deri rengi, isim farkı, cinsiyet, din gibi nedenlerle ayrımını ifade etmektedir. Spor sahalarında en çok görülen sekli ise ırkçılıktır (Erkan 2005).

Irkçılık genel olarak çeşitli insan ırkları arasındaki biyolojik farklılıkların kültürel veya bireysel meseleleri de tayin etmesi gerektiğine ve doğal sebeplerle bir ırkın (çoğunlukla kendi ırkının) diğerlerinden üstün olduğuna ve diğerlerine hükmetmeye hakkı olduğuna duyulan inanç veya bu değerleri kabul eden doktrindir (Orhan 2007).

Ülkemizdeki spor sahalarında pek görülmeyen ırkçı eylemler daha çok İngiltere, İspanya ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinde görülmekte, siyahî kökenli ve yahudi oyuncular hedef alınmaktadır (Orhan 2007).

Şiddetin Kavramsal Çerçevesi

Seyirci

Futbol, seyirlik bir spor olması ve kitleleri peşinden sürüklemesi özelliği ile diğer branşlardan farklılık göstermektedir. Psiko-sosyal açıdan bakıldığında, seyircilerin günlük hayatlarının dışına çıkarak farklı kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Futbol müsabakaları, özellikle kalabalıkların içinde şahsiyetin kaybolması ve çeşitli dış uyarıcıların etkisiyle çeşitli arzu edilen veya edilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortam olmaktadır (Var 2008).

Seyirci; teşkilâtsız topluluklar, toplantı devamlılığı kısa olan ve gerçek bütünlüğü bulunmayan sosyal gruplar olarak ifade edilir (Var 2008).

Sosyal psikoloji açısından yapılan bir incelemede seyirci ‘’grup’’ olarak ele alınmaktadır. Çeşitli grup tanımları arasında ortaya atılan ve grubu belli ihtiyaçları karşılamak amacıyla birlikte haraket eden bireylerin oluşturduğu topluluk şeklinde tanımlanan yaklaşım spor seyircisine uygunluk göstermektedir (Çağlayan 2003).

Bir karşılaşmayı yarışmayı izleyen kimseye seyirci denir. Başka bir ifadeyle çıkarı aynı olan bir spor yarışmasında aynı tepkiyi gösteren daha önce organize edilmemiş insan grubuna seyirci denmektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığında ise seyirci teşkilatsız topluluklar olarak toplantı devamlılığı kısa olan ve gerçek bütünlüğü bulunmayan sosyal gruplar olarak ifade edilmiştir (Demir 2005).

Bir karşılaşmayı, yarışmayı izleyen kimseye seyirci denir. Seyirci; oyun gösteri veya spor müsabakalarını, olayın meydana geldiği yerde bulunarak gören kişidir (Fişekçioğlu ve Çağlayan 2004).

Topluluk eylemlerine katılmayıp onları sadece seyreden, olumlu ya da olumsuz tepki belirtmeyen insanlara seyirciler denir (Gültekin 2008).

Seyircinin özellikleri;

- ✓ Futbol seyircisinin üyeleri arasındaki belli ölçüde bir ilişki ve iletişim vardır. Bu takım taraftarlığına duyarlı bir ilişkidir.
- ✓ Taraftarlık sebebiyle müşterek bir düşünce vardır.
- ✓ Teşkilâtlanma vardır.
- ✓ Futbol seyircileri heyecan kitlesi hüviyetinde olduğu için kolay provoke edilebilir, heyecan kitlesinin mantığı yoktur.
- ✓ Ancak futbol müsabakası Oyuncularının müeyyidelerinin caydırıcılığı sebebiyle temkinli davranışa da meyillidirler.
- ✓ Futbol seyircisi müdahale etmeye az, fili ve harekete çok kabiliyetlidir.
- ✓ Kitlede şuurlu şahsiyet kaybolur, şuur altı ile hareket eden şahsiyet hâkimiyet kazanır.
- ✓ Fikirler ve sirayet kaybolur, şuuraltı ile hareket eden şahsiyet kazanır.
- ✓ Fikirler sirayet yolu ile aynı istikamete yönelir.
- ✓ Telkin olunan fikirlerin hemen icrasına başlama isteği zuhur eder.
- ✓ Önceden tahmin edilen hareketleri vardır (tezahürat yapar, hakeme kızabilir, tepki gösterip maçı terk edebilir, slogan atabilirler) (Var 2008).

Taraftar

Taraftarlık; bir şeyden, bir görüşten, düşünceden ya da birinden yana olma, ondan yana saf tutma (Pulur 2001).

Taraftar, yağmurda, çamurda, karda, fırtınada takımını desteklemek için gelen, bilet kuyruklarında bekleyen; maç saatine kadar tribünlerde üşüyen, bağıran, ağlayan, sevinen, kızan, şarkı söyleyen, hoplayan, zıplayan, kısacası maçın bir başka gerçekliğidir. Tek istediği takımının gol atması, maçta yenik düşmemesi. O tuttuğu takımla bütünleşmiştir. Sevinci, üzüntüsü, kaygısı, mutluluğu takımı ve takımının başarısıdır. Takımı başarılı olduğunda o başarılı olmuştur, takımı yenik düştüğünde o yıkılmıştır (Pulur ve ark 2010).

Seyirci yalnızca sunulan gösteriyi takip eder iken, taraftar; taraf olan ve onun ötesinde kendi kolektif kimliğini oluşturandır. Sosyal ilişki ağları içerisinde yer alma

durumu, taraftar olmanın olmazsa olmazıdır. Taraf olmayı yalnızca bir spor takımının destekleyicisi olma anlamında kullanmaktan ziyade, aktif olarak sosyal ilişki zemininde yer alanlar üzerinden kurmak daha etkili olacaktır. Taraftarlık bir anlamda, gösteri toplumunun sunduğu pasif izleyici olma durumuna inat bir aktiflik çabasıdır (Aydın ve ark 2008).

Toplum içinde farklı kişi ve ortamlarla iletişim kurarak varlığını sürdürme ihtiyacı hisseden insan, aradığı desteği, kimi zaman dinde, kimi zaman ideolojide, kimi zaman da tuttuğu takımda bulur. Şahsi kimlikten sıyrılarak toplumsal kimliğe bürünen taraftar, bireyselleşmenin zıddı olarak, futbolla toplumsallaşmaktadır. Kişisel mutsuzluklar, düş kırıklıkları, başarısızlıklar, futbolun geniş kitlelere ulaşan misyonuyla umuda dönüşür ve toplumsal bir olay haline gelir (Öğüteker 2007).

Taraftar kelimesi bazı araştırmacılara göre anlam kaymasına uğrayarak hoş görü içerisinde bir takıma gönül verme anlamından sıyrılıp, tuttuğu takımın illâki galip gelmesini isteyen, bu uğurda her türlü zorbalığı meşru gören asabi, egoist; bir kitle manasına geldiğini savunmaktadır (Var 2008).

Spor taraftarlığı, sporla ilgili çeşitli tüketilebilir nesnelere hayranlık düzeyinde bağlılık ya da bireylerin bir spor organizasyonuyla duygusal olarak bütünleşmeleri ve kişisel üstlenmeleri olarak tanımlanabilir (Eskiler ve ark 2011).

Taraftarı geçici taraftar, sadık taraftar ve yerel taraftar olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz.

i. Geçici Taraftar: Taraftarlıkta kazanma ve kaybetme, bazı kişiler için önemli derecede belirleyici bir unsurdur ve taraftarlığın türünü belirlemede bir değişken olarak kabul edilmektedir. Bu taraftarlar kendilerini kaybeden takımdan soyutlayan taraftarlardır**.** Geçici taraftarlar zaman ile kısıtlıdır bir maça bir sezona endeksli olabilmektedir (İnan 2007).

ii. Yerel Taraftar: Geçici taraftarlar zaman ile kısıtlı iken, yerel taraftarlar ise coğrafik olarak sınırlanmıştır. Bu taraftar türü özellikle coğrafik olarak bulundukları takımı veya doğdukları yerdeki takımı destekleme eğilimine sahiptir. Geçici taraftarlar gibi yerel taraftarlar da bir sınırlılık altında hareket ederler. Eğer yerel bir

taraftar şehirden uzaklaşırsa, taraftarın adanmışlığı kaybolabilir. Böyle bir yer değiştirme durumunda takım ile özdeşleşmenin boyutu azalabilir. Diğer taraftan, eğer taraftarın bağlı olduğu unsur bir sporcu ise, yerel boyuttaki oyuncudan ayrı olma da aynı şekilde oyuncuya adanmışlığı azaltabilir. Eğer yerel taraftarın hedefi bir sporcu ise, bu sporcunun başka bir takıma satılması durumunda bu sporcuya bağlanma ortadan kalkabilir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, yerel bir taraftarın güdüsü coğrafik temele dayanır (İnan 2007).

iii. Sadık Taraftar: Bir diğer taraftarlık türü sadık veya adanmış taraftarlık olarak isimlendirilir. Sadık taraftarlık, yer ve zaman sınırlarını aşmış bir taraftarlık türüdür. Hatırlanacağı gibi, geçici taraftarlıkta zaman, yerel taraftarlıkta ise coğrafik alan sınırı bulunmaktaydı. Sadık taraftarlar için böyle bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu taraftarlıkta tüketilebilir spor unsuru ile (sporcu, takım, lig veya spor) bütünleşmeye yönelik motivasyon artmaktadır. Bu nedenle, zaman ve yer sınırı ortadan kalkar. Sadık taraftarlar, özel veya kısa dönemli başarıların sona ermesi durumunda veya coğrafik alandan ayrılma durumunda bile sadakatlerine devam ederler (İnan 2007).

Fanatik

Fanatizm; bir kimseye ya da bir şeye aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlanmak. Fanatik ise bir kimseye ya da bir şeye aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlanan kimse olarak tanımlanmaktadır. Futbol fanatizmi ise; gerçekleri görmezden gelme hastalığının sağduyunun yok olmasıyla sonuçlanan en ileri hali olarak ifade edilmekte, stadyuma bayrağının sarılı, yüzü âşık olduğu renklerle boyalı olduğu halde gelen fanatikleri ise gürültücü, sürekli hırgür çıkaran hiçbir zaman yalnız olmayan, kızgınlar safında bir sara hastası gibi maçı seyreden ama oyunu görmeyen ve daha çok savaş alanı olarak kabul ettiği rakip türübünlerle ilgili bulunan kimseler olarak tanımlanmaktadır (Demir 2005).

Fanatizm; insanı bir din, düşünce, parti uğrunda aşırılıklara sürükleyen kör tutku. Fanatik ise bir dine, davaya, partiye vb. aşırı bir tutkuyla bağlı olan kişidir (Mirioğlu 2007).

Futbol fanatiği olmak zaman zaman olumlu, zaman zaman da olumsuz anlamlar içermektedir. Yani fanatiklik, bir taraftan bir takımı ölesiye sevmeyi ve ona çok sıkı bağlı olmayı, sosyal bir onay çerçevesinde ifade ederken, öte yandan şiddeti de içeren aşırı davranışları, sosyal olarak kabul edilemez bir çerçevede ifade eder. Bütün bu ayrımlar bu olguyu farklı kültürler bağlamında tartışırken önem kazanmaktadır (Mirioğlu 2007).

Çoğu zaman yanlarında kesici aletler, taş, zincir, sopa gibi alet bulunduran her zaman kavgaya hazır ve genellikle maç öncesi geceyi stat kapısında veya çevresinde geçiren aynı semtin ve çevredeki geçlerin oluşturduğu gruplardır (Gültekin 2008).

Fanatiklerin tribünde sergileyebilecekleri belli başlı davranışlar şunlardır;

- ✓ Kazanmak için her yolu meşru görürler,
- ✓ Kalpleri yalnız kulübünün rengi ve ismi için çarpar,
- ✓ Onlar, oyuna bakmazlar, galibiyete, neticeye bakarlar,
- ✓ Tuttukları takım gol atınca aşırı şekilde bağırırlar,
- ✓ Gol yediklerinde sinirlenerek sağa sola sataşırlar (Gültekin 2008).

Sahip olunan ve peşinden koşulan değişik amaçlı görüşlere, fikir veya ideolojilere aşırı şekilde bağlılıktan doğan tavizsiz ve katı bir davranış sergileyen kişiye fanatik denir. Bu durum, siyasette ve sporda görülebilmekte ve sanayi toplumlarında birtakım tepkili davranışlar da kapsamaktadır. Modern sanayi toplumlarının insanı yalnızlaştıran, insanî değerleri ve insanın sosyal niteliğini zayıflatan bir yoldur. Fanatikleşen fert ve topluluklar kendilerini topluma kabul ettirmeye yönlenebilmektedir (Var 2008).

Holigan

Toplumda azınlık görüşleri savunan gruplar psikolojik olarak sapan kişiler olarak tanımlanırlar, bu grupların görüşleri sapma olarak görünerek küçümsenir. Sporda seyircilerden olan holigan gruplarda bu çerçevede aktivite gösterenlerdir.

Holiganlar için, takımın kazanıp kaybetmesi önemli değildir. Onlar için önemli olan kavga etmek, kırıp dökmektir (Var 2008).

Holigan; özellikle futbolda fanatizmi besleyen ve çevreye zarar vermeye eğilimli taraftar, serseri, hayta (Mirioğlu 2007). Taraftarlığı şiddet boyutuna vardıran, çevreye zarar veren ve azgınca davranışlarda bulunan kimsedir (Ayan 2006).

Holiganlar, her ne kadar bir takıma bağlı gibi gözükseler de, takımın skoru veya başarısı onlar için pek de önemli değildir. Holiganların amacı, sadece olay çıkartmaktır (Arıkan 2007).

Seyircilerin maç öncesinde, maç anında ve maç sonrasında güçlü bir kitle psikolojisi eşliğinde çevreye vermiş oldukları sözlü ya da fiziki zararların yani taraftar agresyonunun (şiddetçiliğinin) genel bir ifadesidir (http://www.aktuelpsikoloji.com/artikel.php?artikel_id=252)

Holiganların özellikleri;

- ✓ Zalimce davranışlar sergileyebilirler,
- ✓ Başkalarının malına kasıtlı zarar verebilirler.
- ✓ Yangın çıkara bilirler
- ✓ Sık yalan söyleyip, hırsızlık yapabilirler,
- ✓ Kendisinin ya da başkalarının güvenliğini hiçe sayabilirler,
- ✓ Fazla alkol alabilirler,
- ✓ Pişmanlık ya da suçluluk duymama gibi özellikleri taşıdıkları görülmektedir (Var 2008).

1.1.2.Saldırganlık

Saldırganlık; başkalarının kişisel haklarına aldırış etmeden, onları göz ardı etmeyi içerdiği gibi, başkalarının hak kullanımını engellemek, ya da hak kullanımı için uygun koşulların ortaya çıkmasına mani olmak, duygusal ve fiziksel olarak zor kullanmak gibi fiilleri içerir. Saldırganlık genellikle, diğerlerine kızmanın veya kin

tutmanın sonucudur ve diğer insanların size olan saygılarını kaybetmelerine neden olur (Halis ve ark 2005).

Saldırganlığı; saldırı davranışı göstermeye yönelik olan ve nispeten süreklilik özelliği taşıyan bir eğilim olarak tanımlanmaktadır (Var 2008).

Saldırganlık, ölüme giden dolaylı yol, insanın yıkıcı eğilimlerini dış dünyadaki nesnelere çevirmesidir (Çobanoğlu 1993).

Saldırganlık, bir bireyin başka bir bireyi yaralama girişimi düşüncesine sahip olmasıdır. Eğer böyle bir girişim meydana gelmişse buna da saldırı denir (Tufan 2003).

Saldırganlık; hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacıyla güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış olarak tanımlanır (Ayan 2006).

Saldırganlık Türleri

Saldırganlık üzerine yapılan araştırmalar saldırganlığın birçok türünün olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar saldırganlığı genel olarak aktif ve pasif saldırganlık olarak iki grupta incelemişlerdir. Aktif saldırganlıkta zarar verme niyeti bir eylemle gerçekleştirilirken, pasif saldırganlıkta zarar verme niyeti eylemsiz gerçekleşmektedir. Aktif saldırganlıkta, kişi karşısındakine bizzat somut bir biçimde zarar verme yönünde harekete geçmektedir. Kısacası karşıdaki kişi bu eylemden yara alarak zarar görmektedir. Pasif saldırganlıkta ise kişi çevresinde yardıma muhtaç insanlara yardım etme imkânı olduğu halde onları görmezlikten gelmektedir. Bu durumda kişi yasalardan ya da daha sonra karşısındaki bireyden zarar görme endişesi duyduğu için aktif olarak saldırganlık sergilememektedir (Kabak 2009).

Amaçsal saldırganlık

Her meslek dalında olduğu gibi sporcular da yapmış oldukları işte yükselme, kariyer yapma, daha çok para kazanma, şöhret olma ve yerini sağlamlaştırma gibi duygular beslemektedirler (Doğan 2005). Örneğin; Buz hokeyinde oyuncunun rakibine omuz ile vurması, basketbolda ribaunda çıkan oyuncunun rakibine dirsek atması ya da bir boksörün rakibine nakavt edici yumruk atması gibi davranışlar herhangi bir düşmanlık niyeti taşımadan, yalnızca bir amaca erişmek için gerçekleştirilen davranışlardır Bu tür bir davranışta bulunan sporcu, oyun kurallarının belirlediği ölçülerde cezalandırılır (Güner 2006).

Araçsal Saldırganlık

Öğrenme kuramının önemli bir özelliği, saldırganlıkla ilgili olarak diğer kuramlarla kıyaslandığında davranışların kazanılmasında bireyin daha aktif bir rol oynadığını kabul etmesidir. Bu kuram yoğun duygular sonucu meydana gelen saldırgan davranışların çevresel pekiştirmelere bağlı olarak değiştirilip kontrol altına alınabileceğine dikkat çeker. Bireyle yoğun duyguların sonucu saldırganlık yerine daha olumlu davranışlar da öğrenebilir. Sosyal öğrenme kuramı, bireyin sorunlar karşısında saldırgan davranışlar yerine daha olumlu başa çıkma yollarının öğretilebileceğini savunmaktadır. Böylece sosyal öğrene kuramını, temelde saldırganlığı pekiştirme ve model alma süreçlerine dayalı olan öğrenilmiş davranış olarak gördüğü açığa çıkmaktadır (Güner 2006). Öğrenilmiş saldırgan eylemler, araçsal saldırı olarak tanımlanır. Bir hedefe ulaşmak için saldırı türü planlı olarak uygulanır. Araçlı saldırılar kurallara uygun olarak geliştirilebileceği gibi, kuralların dışınada çıkabilir. Araçsal saldırganlık, duygusal bir temele sahip olmayıp tamamen göreve ve amaca yönelik bir saldırganlık şeklidir (Dervent 2007).

Araçsal saldırganlıklarda sporcu saldırganlık hareketini kendi adına değil takımı adına gerçekleştirmektedir. Çünkü saldırganlık sonucunda kendisi ceza alsa dahi takımı oyunu galip bitirebilmektedir. Bu durum oyuncuların en önemli hedefidir. Takımın galibiyet alması durumunda oyuncular farklı şekillerde ödüllendirilmektedir. Kısacası oyuncunun sahada yapmış olduğu saldırganca davranış ödüllendirilmiş olmaktadır. Bu tür ödüllendirmeler zamanla, oyuncunun bu

saldırganlık davranışlarını daha fazla yapmasına neden olmaktadır. Oyuncu artık saldırganlık yaparak amacına ulaşabildiğini görmüş ve bunu her oyunda tekrarlamak için gayret sarf etmektedir (Kabak 2009).

Emir Altında Saldırganlık

Takım ve bireysel sporcuların çoğu başarıyı, kazanmak olarak yorumlamaktadırlar. Bu doğrultuda düşünen sporcu ve takımları tarafından her ne pahasına olursa olsun kazanmaya kanalize edilmiş sporcular başarılı olmak için her türlü saldırganlık davranışını göstermektedirler. Sporcuların bu hareketleri, saha içerisinde cezalandırılsa dahi, takım ve taraftarlar tarafından desteklenmektedir. Koçun oyuncularına maçı mutlaka almaları gerektiğini, bunun için ellerinden geleni yapmalarını istemesi üzerine oyuncunun sertleşmesi ve rakip oyunculara saldırgan davranışlarda bulunmaları, bireylerin emir altında gerçekleştirebilecekleri saldırgan eylemlerin sınırsız olduğunu göstermektedir (Tiryaki 1996).

Düşmanlık İçeren Saldırganlık

Sosyal psikologların birçoğu, birincil amacı birine zarar vermek olan bir saldırganlığın bulunduğunu tartışmaktadırlar. Böyle bir saldırganlığın genellikle düşmanlık içeren saldırganlık olarak isimlendirir ve bu saldırganlığı duygusal ya da öfke saldırganlığı olarak düşünürler. Saldırıda bulunan kişi diğerlerine hoş olmayan uyaranlar gönderir ve onlara zarar vermeye çalışır (Çobanoğlu 1993).

Bu saldırganlık türü, düşmanlık duygusu içermektedir, asıl amaç, diğer bir kişiye zarar vermek, onu incitmektir. Bir başka deyişle düşmanlık içeren saldırganlık kendi içinde bir sonuçtur. Bu saldırganlık türü; hoşnutsuzluk, kin veya nefret nitelikli uyartılara ait bir tepkidir. Acıya neden olan olaylar, önceden belirli bir amaca yöneltilmiş tepkilerin gerçekleşmesini engelleyen, engellerin birdenbire ortaya çıkması sonucu başarı gereklilikleri, önceki deneyimler yüzünden beklenen güzel olayların gerçekleşmemesi, sona ermesi sonucu ortaya çıkabilir. Psikolojik etkinleşme düzeyinin hoşnutsuzluk veya kin niteliğinin artması ve aşırı öfke veya gücenme duyguları düşmanlık içeren saldırganlığa eşlik eder. Düşmanlık içeren

saldırganlığın kaynağında duygusal nedenler olup amacı tamamen hedefe zarar vermektir (Dervent 2007).

Sporcularda düşmanlık içeren saldırganlık genelde geçmişte karşılaşılmış ve kaybedilmiş müsabakalardan kaynaklanmaktadır. Oyuncu daha önce karşılaştığı ve mağlup olduğu bir oyundan sonra, rakip takımın oyuncularına kin ve nefret beslemeye başlar ve bu yoğun duygular ilk karşılaşmada ortaya çıkarak harekete geçmesine neden olur. Oyuncunun bu düşmanca tutumu kimse tarafından hoş karşılanmasa da, takımının başarıya ulaşması durumunda hem takım yöneticileri hem de taraftarlar tarafından takdir toplar (Kabak 2009).

Atılganlık

Atılganlık, saldırgan olma anlamına gelmez. İnsanın kendini kolayca ifade edebiliyor olması da bir tür atılganlık olabilir. Atılganlık, başkalarının haklarını ihlal etmeden, kişinin kendi haklarını kabul edilebilir biçimde savunmasıdır. Atılganlık, dolaysız yollardan faydalanılarak kurulan dürüstçe, etkileyici ve açık bir iletişim çeşididir. Ancak çeşitli gereksinimlerinizi ve haklarınızı bu yolla savunurken, bu hakların sizin hakkınız olduğuna inanmanız gerekmektedir. Atılgan davranışlar, insanın kendine güven duygusunu artıracağından, insanlarla dürüst ilişkiler kurulabilmesini sağlar ve bu dürüst ilişkiler sayesinde insanların kazanılmasına yardımcı olur (Bostan ve Kılcıgil 2008).

Bu davranış şekli saldırganlıkla karıştırılmakta olan atılganlık, yani atılgan davranıştır. Atılganlık, çok yönlü bir kavram olması nedeniyle, bu konuda çeşitli tanımlar yapılmış ve bir kişilik özelliği olmaktan çok öğrenilmiş, duruma özel bir seri sözlü ve sözlü olmayan davranışlar bütünü olarak tanımlanmıştır (Tiryaki 1996).

Atılganlık, kişinin düşünce, inanç ve isteklerini, karşısındakilerin haklarını çiğnemeden ifade edebilmesidir (Dervent 2007).

Kiper; bireyin kendi çıkarlarını koruması için kaygıya kapılmadan duygularını açıkça anlata bilmesi ve başkalarının haklarını kabul ederek, kendi

hakkını kullanmasını sağlayan her davranışı atılganlık olarak tanımlamıştır (Kiper 1984).

Tiryaki; koçların, sporcularını daha saldırgan olmaları yönünde güdülemesinin aslında onların daha atılgan olmalarını istemesi anlamını taşıyacağını ve bu tür davranışlarda karşıdaki kişiye zarar verme niyeti olmadığını fakat kazara zarar verilirse bunun rastlantısal bir durum olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Tiryaki 1996).

Saldırganlık Kuramları

Saldırganlığa, tarih boyunca, tüm insanlarda ve tüm toplumlarda rastlanmıştır. Bu nedenle; saldırganlık içeren davranışın, nereden kaynaklandığını ve nasıl oluştuğunu açıklamak için çok çeşitli görüşler ve kuramlar ortaya konmuştur (Dervent 2007).

İçgüdü Kuramı

İnsan, yaşamı boyunca her canlı gibi yaşamını sürdürmek için çeşitli davranışlarda bulunur. Davranışların amacı bir eksikliğin ya da fazlalığın yarattığı sıkıntı ve rahatsızlığın giderilmesidir. İnsan davranışlarının çoğu sonradan kazanılmıştır. Bu davranışların arkasında doğal ya da sonradan kazanılmış gereksinmelerden söz edilebilir. Bu gereksinmeleri gidermek için insan bir takım amaçlara yönelecektir. Bireyi belli bir amaca yönelten iç uyarılara güdü adı verilir (Dervent 2007).

İçgüdü kuramı insan saldırganlığını inceleyen ve açıklayan en eski kuramlardandır. Öncüsü Freud saldırganlık, bir içgüdüyle bağlı olarak ortaya çıkan ve saldırı davranışında bulunmaya yönelik doğuştan gelen bir eylemdir şeklinde tanımlamaktadır (Güner 2006).

İçgüdü ise doğuştan var olan, sonradan kazanılmamış, öğrenilmemiş, kalıplaşmış davranışları ortaya çıkaran iç güçlerdir. Bu kuram, saldırganlığın doğuştan gelen bir güdü olduğunu ileri sürmektedir. İçgüdü kuramının önde gelen

temsilcisi Freud'a göre yaşam (eros) ve ölüm (thanatos) insandaki iki temel içgüdüdür. Eros, yaşamı devam ettirici bütün olumlu dürtüleri, Thanatos ise organizmanın, kendini yok etmeye yönelen ölüm isteğinin var olduğunu açıklamaktadır. Yaşam içgüdüsünün en önemli türevi cinsellik, ölüm içgüdüsünün en önemli türevi ise yıkıcılık ve saldırganlıktır (Doğan, 2005).

Freud'a göre, saldırganlık da dahil olmak üzere, tüm insan davranışları Eros ve Thanatos arasındaki karmaşık ilişkiden ve gerilimden doğmaktadır. Ölüm içgüdüsü eğer kısıtlanamazsa kişinin kendini tahrip etmesiyle sonuçlanır. Bu nedenle ölüm içgüdüsünü kısıtlayabilmek amacıyla insanlar değişik savunma mekanizmalarına başvururlar; bu savunma mekanizmalarıyla, örneğin yer değiştirme savunmasıyla bu enerji dışarıya aktarılır ve böylece saldırganlık ortaya çıkar. Freud'un bakış açısına göre, saldırganlık birincil olarak kişinin kendisini tahrip etmeye yönelik ölüm içgüdüsünün diğer insanlara yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Fromm 1993).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramında; Bireyi saldırganlığa iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğunu savunmaktadırlar. Diğer kuramlarla karşılaıtırıldığında bu kuram dış etkilere daha fazla önem vermektedir. Ancak kişi yalnız çevresel etkenlere tepkide bulunan güçsüz bir organizma değildir. Kişi ve çevrenin karşılıklı etkileşimleri bireyin sahip olduğu davranışları oluştururlar. Böylece hem çevre etkinlikleri davranışları şekillendirir, hem de çevre davranışlar tarafından etkilenir. Bu dinamik görüşler insanın saldırganlığını diğer sosyal davranışlar gibi hem çevreden kaynaklanan uyaran ve pekiştiricilerin etkisi hem de bilişsel kontrol etkisiyle öğrenildiğini savunur. Örneğin evde babasının televizyonda izlediği maç sonucu evde bulunan eşyaları sağa sola fırlatmasını gören çocuk bir gün sonra izlediği maçtan sonra aynı davranışı uygulayacaktır (Tiryaki 1996).

Bu kuram, saldırgan davranışların kaynaklarının çok çeşitli olduğunu, geçmiş deneyim ve öğrenmeden, dış durumsal etmenlere kadar yayılan çok geniş bir yelpaze içinde değerlendirilmesi gerektiğini, ayrıca saldırganlık ve şiddetin, nesiller boyunca öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak geçtiğini de savunmaktadır. Geçmişteki

deneyimlerin saldırganlığın ne zaman, hangi durumlarda ve de ne sıklıkla ortaya çıkacağını belirlediğini, çocukların model olarak aldıkları ana babalarının davranışlarından, nasıl davranmak gerektiğini öğrendiklerini, aile ve dış çevreden edindikleri saldırgan modellere özenerek saldırgan davranışlarda bulunduklarını ileri sürmektedir (Tiryaki 1996).

Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, tüm davranışlarımızın kökeninin beyin ve dolayısıyla merkezi sinir sistemi olduğu bilgisinden yola çıkarak, saldırganlığın kaynağını ve oluşumunu beyindeki bazı yapılar ya da bazı maddelerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu alandaki çalışmalar bir nörotransmitter olan seratoninde, bir hormon olan androjende, erkeklerde olan Y kromozomunda, hipotalamus, mesansafalon, amigdala gibi beyin yapılarında ve genetik etkenlerde yoğunlaşmıştır (Çobanoğlu 1993).

Bazı kuramcılar, kişiliğin belirli çizgi ya da yetilerinin beynin özel bölümleriyle ilişkili olduğuna, saldırganlığa ilişkin yetinin, beynin, kulağın hemen üstünde kalan bölümü ile ilgili olduğuna inanmaktadırlar böylece yıkıcı bir eğilimin teşhisi için kafatasının bu bölgesinde bir çıkıntı arama çabası içine girmişlerdir (Çobanoğlu 1993).

Birçok araştırmacı, saldırganlık konusundaki çalışmalarında, beynin değişik sinir bölgelerince denetlendiğini ima etmektedirler (Tiryaki 1996). Fromm'a göre beyin iç ya da dış ikili sistem olarak örgütlenmiştir. Özgül uyaranlar olmadıkça saldırganlık denge durumunda bulunur çünkü harekete geçirici ve engelleyici bölgeler birbirini nispeten kararlı bir denge durumunda tutar (Form 1993).

Engellenme Saldırganlık Kuramı

Saldırganlığın nedenini açıklayan bir diğer kuram olan Engellenme-Saldırganlık kuramı ilk ortaya atıldığı zaman "Saldırganlık hali her zaman, bir engellenme, sonucu ortaya çıkar" görüşü şiddetle eleştirilere uğrayınca her engellenmenin saldırganlığa yol açacağı görüşü değiştirilerek saldırganlık, "engellenme saldırganlğa yol açmaktadır" şeklinde tanımlandı. Pek çok örnekte

engellenme biçimlerinin ardından saldırgan davranışlar gelse de engellenme ve saldırganlık arasındaki bağın sanıldığından daha zayıf olduğu düşünülmektedir. Engellenme kaçınılmaz olarak saldırganlığa yol açmamakta ve saldırganlık her defasında engellenmenin ardından gelmemektedir. Bununla birlikte kuram sosyal ödül kazanmak için yapılan araçsal saldırganlık ya da kendini savunmak için yapılan saldırganlık gibi engellenme olmaksızın yapılan saldırgan davranışları açıklamakta da yeterli olmamaktadır. Şiddet eylemlerini insan etmeninden soyutlayarak salt çevresel etmenlere dayandırarak açıklamak sorunun çözümüne fazla yardım sağlamamaktadır (Tiryaki 1996).

Saldırganlık Çeşitleri

Bireysel Saldırganlık

Her bir seyircinin tamamen bireysel olarak göstermiş olduğu saldırganlık çeşididir. Bireysel saldırganlık kişinin kendisinden kaynaklanmaktadır, saldırıda bulunan kişi kararını kendi verir ve kendi uygular. Örneğin; hakem kararına tepki gösteren seyircinin, tepkisini sahaya çakmak atarak göstermesi bireysel saldırganlık olarak değerlendirilebilir. Bireysel saldırganlıkta, saldırıda bulunan ve saldırıya maruz kalan kişi genelde birbirlerini tanımaktadırlar (Var 2008).

Kitlesel Saldırganlık

Birden fazla seyircinin bir araya gelerek sergiledikleri saldırgan davranışlardır. Kitlesel saldırganlıkta, bireysel saldırganlığın aksine tanışıklık durumu pek nadirdir, karşıdaki kişilerin yabancı olması saldırganlığı teşvik etmektedir. Bu saldırganlık çeşidinde, grup içindekilerin birçoğu dışarıdan motive edilmektedir. Kitlesel saldırganlıkta, karar genellikle daha üst makamlarca verilmekte ve verilen karar çok kişi tarafından uygulandığı için suçluluk duygusu ve sorumluluk herkese dağılmaktadır. Sorumluluğu paylaşma, grup ideolojisinin dayatmaları, davranışı haklı göstermeye yönelik propagandalar, kitlesel saldırganlığın çıkışında önemli rol oynar. Sahasındaki maçını kazanamayarak puan kaybeden takımın taraflarından bir grubun, müsabaka sonrasında toplanarak, kendi

takımlarının oyuncularını protesto etmeleri kitlesel saldırganlığa örnek olarak gösterilebilir (Var 2008).

Kitlesel saldırganlığa yol açan ve onun uygulanmasında etkili olan şartlar ve süreçler, bireysel şekilde gösterilenden çok farklıdır ancak her iki saldırganlık çeşidi de fazla yıkıcılık ve şiddet içermez. Maçın sona ermesiyle çoğunlukla saldırganlık da biter (Var 2008).

Tamamen Şiddet İçeren Saldırganlık

Bireyin karşısındaki eşya veya kişiyi tahrip etmeyi amaçladığı saldırganlık çeşididir. Bilim adamları, bu saldırganlık çeşidini holiganlık olarak da adlandırırlar. Holiganlar, anti-sosyal bir kişilik yapısına sahiptirler, psikopat ve sosyopat olarak adlandırılan bu kişilerin en belirgin özelliği çevreye uyum sağlayamamalarıdır (Var 2008).

Saldırganlığın Psikolojik Nedenleri

i. Mensubiyet Duygusu (Irk Ayrılığı):Özellikle milli maçlarda bu ayrılıklar göze çarpmaktadır. Rakip ülkenin taraftarlarının maçın sonucuna göre ve gidişatına göre olayları sporun dışına çıkararak dini inançları da bu olayın içine katarak olayları değişik boyutlara götürmektedir (Var 2008).

ii. Engelleme: Bireyin engellemeye gösterdiği deneyimlerle edindiği öğrenmeden ve geliştirdiği öğrenmeden ve geliştirdiği kişiliğinden etkilenir. Farklı kişileri farklı öğrenme deneyimlerini, benzer engelleme durumlarında farklı saldırganlık eğitimi göstermelerine yol açabilir. Kişinin, içinde bulunduğu durumu değerlendirilmesi, engellemeyi düşmanca bir tutum sayıp saymamayı, benzer durumlara geçmişte gösterdiği tepkiler ve bu tepkilerin doğurduğu sonuçların geliştirdiği alışkanlıklarla saldırganlık arasında bire birlik basit bir bağlaşım bulunmasını zorlaştırır (Kuru 2000).

iii. Cinsiyet Farklılığı: Sosyal ve kültürel değerlerle biyolojik faktörler göz önüne alınarak incelediğimizde, erkeklerin, kadınlardan daha fazla saldırganlığa yatkın olduklarını, aynı zamanda saldırılara daha fazla hedef oldukları ortaya çıkmıştır. Biyolojik faktörler, saldırganlığı hormonsal olarak etkiler. Kadınlar ve

erkeklerin televizyon karşısındaki etkileşimi farklıdır. Erkeklere göre daha fazla saldırganlık gösterileri yapılırken veya spor karşılaşmalarında erkeklerin kıyasıya mücadelesi gösterilirken, bunlarda kadınların fazla yer verilmemesi erkekleri etkileyen nedenlerden biridir (Var 2008).

iv. Algılar: İhtiyacımız ve doğal yargılarımızla birlikte algıladığımız etkilerde tuttuğu takımın oyunu mutlaka kazanmasını isteyen bir taraftar, hakemin dışarıda kararı verdiği topun içeride olduğu kanısına varabilir (Şahin 2003).

v. Grup faktörü: Seyirci kalabalığı, pek çok taraftar gurubunun birleşmesiyle oluşmuştur. Kitle, birçok arkadaş veya mahalle grupları, aile üyelerinden oluşabileceği gibi, tek başlarına gelen insanları da içereceği için, kitleyi birbirinden fazla farklı olmayan bir taraftar yoğunluğu olarak düşünmek büyük bir hata olacaktır. Bireyler gruplar arası ayırt ediliciliğin düşük mevkili grup üyeliklerinden kaynaklanabilen düşük benlik saygısını normal yükseltme arzusu içerisindedirler. Grupta olumlu bir sosyal kimlik arzusu ile motive edilen bireylerde benlik saygısının yüksek olma eğilimi taşıdığı gözlenmiştir (Arkonaç 1998).

vi. Kitle Faktörü: Taraftarlar, kalabalığın içine doluşur. Spor olayını seyrettiği koşullar, büyük gürültü ve sıkı sıkıya temas halinde bir kalabalık, onun davranışlarının yönlenmesindeki en büyük etkendir. Diğer insanlarla beraber olmakta bir değişiklik, heyecan ve teşvik bulan spor taraftarları için sadece kalabalık kelimesi bile bir mıknatıs görevi üstlenebilir.

vii. Kitlelerin Büyüklüğü: Spor kitlelerinin analizinde kitlenin genişliği oldukça önemlidir. Küçük ve büyük kitleler arasındaki ne tür farklar vardır? Büyük kalabalıklarda sorumsuzca davranışların ortaya çıkma ihtimali daha fazla oluyor. Yine büyük kalabalıklarda bireyler arasındaki iletişim irtibat ve uyum çok az ve ilkeldir. Kalabalıktakiler, otoriteye karşı koymak için bir takım kurallar ve güç duygusu geliştirirler. Bir çeşit yaralanma düşüncesi belirir ve sorumluluğun azaltılması yönünde bir eğitim baş gösterebilir (Şahin 2003).

viii. Kişilik: Kişilik kavramı çok farklı biçimlerde tanımlara gelmiştir. Genellikle, bireyin çevresiyle ve kendi iç tepkileriyle olan ilişkisinde gösterdiği kendine özgü süreklilik ve büyüklülük, kişilik olarak tanımlanır. Kişilik, bireysel tepkilerin bütünlüğü, iç tutarlılığı ve sürekliliği olduğuna göre, karşılaşılan olayların yorumu, tepkilerin niteliği ve yoğunluğu, kişiliğe göre farklılık gösterir. Kitleler saldırganlaştıkça bireyde kimliksizleşme gözlenmektedir. Kitleye mensup kimliksizleşme bireysel kişiliğin gelişme amacı ile motive edilen farklılaşma

sürecidir. İnsanlar toplum içinde medeni davranma normuna kaşı gelmemiş olmak için temeldeki tepkisel saldırgan ve bencil doğalarını pek göstermezler bu bastırılan özellikler kalabalıkta açığa çıkar. Buna aracı mekanizma ise kimliksizleşmedir (Cüceloğlu 2005).

Saldırganlığın Spordaki Görünümü

Spor, amaçlı belli kurallara ve teknik yöntemlere bağlı olan, yapanlarda olduğu kadar izleyenlerde de haz duyma ve coşku gibi gereksinimleri doyuran, sporcuları ve izleyenleri bütünleştiren bir etkinlikler kümesidir (Dervent 2007).

Sporda saldırganlık bir organizmaya zarar vermek üzere yapılan davranış türüdür diye tanımlanır. Sporda saldırgan davranışlar kişiden ziyade müsabakanın sonucuna etki etmek amacıyla yapılır. Yani sporcu ya da ilgili kişiler, saldırgan davranışlarla, gözdağı vererek, korkutarak sonucu lehine çevirmeye çalışırlar. Bu da spor müsabakalarında rakibe kaba kuvvet bulanarak karşılaşmanın sonucunu kendi lehine çevirme anlamında sporda şiddeti doğurur (Var 2008).

Bugün saldırgan davranış, toplumumuzda tatsız ve olumsuz yargı uyandıran yaygın bir olgudur. Sertlik ve şiddet, anlam olarak birbirinden ayrılmaz şekilde iç içe geçmiş bir durumdadır. Saldırganlığın bu yorumu, bugüne kadar saldırganlık için söylenmiş her şeyi etkilemekte ve elde edilen bulgular, saldırganlığın kötü ve kontrol altına alınması gereken bir davranış olduğuna ivedilikle işaret etmektedir. Her ne kadar saldırı, psikolojik yazında geniş şekilde varsayıma dayanan bir anlam, bir yapı olarak anlatılsa da saldırıyı, kullanıldığı şekliyle, kişinin bir diğerine verdiği bilinçli acı ve zarar olarak anlatabiliriz (Çobanoğlu 1993).

Sporda saldırganlık, sportif yarışma veya müsabaka esnasında bahsedilen olaya dâhil olan öğelerden (sporcu, antrenör, seyirci) bir veya birkaçının psikolojik, biyolojik ya da sosyal faktörlerden etkilenerek, spor dalına özgü belirlenmiş kurallarının dışına çıkarak, karşısındakine zarar vermek ya da bir hedefe ulaşmak amacıyla gerçekleştirdiği sözel ya da fiziksel eylemler olarak tanımlanabilir (Dervent 2007).

Spor müsabakaları ve rekabetin yaşandığı şartlar, saldırganlık gösterileri için uygun bir zemin oluşturur. Fakat rakibe zarar veren her davranışı da, saldırganlık olarak nitelendiremeyiz. Spor faaliyetlerindeki saldırganlığın sınırlarını, ilgili spor dalının kurallarıyla yapılan hareketin taşıdığı niyet ve kasıt belirler. Aynı hareket, değişik spor dallarında farklı şekilde değerlendirilir. Güreşte yapılan bir "el ense çekme" hareketini, hentbol da uygulamak mümkün değildir. Bir boks müsabakasında rakibe atılan bir yumruğun başka bir spor dalında tekrarı cezayı gerektirir. Beden temasının sıklığının artmasıyla birlikte, saldırganlığın görülme ihtimali de artar (Tiryaki 1996).

Karşılıklı temas halinde yapılan spor dallarından, belirli kurallar dâhilinde yapılan saldırganlık, anlayışlı olmayı gerektiren takımın faydasına olan ve spordaki özel durumdan doğan gerekliliklerdir. Kuralların ihlal edildiği ve rakibe zarar verme niyetiyle hareket edilmesi durumunda saldırgan davranıştan söz edilebilir. Saldırgan davranışların oluşmasında fiziksel yorgunluğun artması, skorun değişmezliğinin getirdiği gerginlik, rakip takımın fizik gücü ve performansının yüksek oluşu, en önemlisi de rakibin süregelen saldırgan davranışlarının hakem ya da seyirciler tarafından hoş görülmesi gerekmektedir.

Sporda saldırganlığın, genellikle engellenmeden kaynaklandığı söylenebilir. Bu engellenme, başarılı olma, güç kazanma, tanınma, prestij, üstünlük ve egemenlik sağlama gibi güdülerin önlenmesi sonucu oluşur. Eğer böylesi bir engelleyici, karşı bir saldırganlık oluşturursa antrenör ve sporcu engellenmenin kaynağını birlikte tanımlayarak bu durumdan en yüksek yararı sağlamaya çalışmalıdırlar. Saldırgan enerjiyi amaca yönelik kullanmaması sporcunun, enerjisini boşa harcaması demektir (Dervent 2007).

Engellenmenin neden olduğu tepkilerin en önemlisi saldırganlıktır. Çünkü saldırganlık davranışı hem bireysel hem de eylemsel olabilir. Ancak bu tanımın sporda pek geçerliliği yoktur. Çünkü sporun temelinde, karşıt sporcuyu engelleme yatmaktadır. Bu engelleme, rakibi direkt olarak engelleme şeklinde olduğu gibi, ondan daha hızlı yönde daha usta olarak onun kazanma isteğinin önüne geçilmesi şeklinde olabilir. Bu nedenle bir yarışma için yarışma alanına çıkan bir sporcu engellemeyi başından itibaren kabullenmiştir. Bu nedenle, bu şekildeki

engellemelere karşı kurallar dışına çıkmayı gerektiren saldırganlık davranışına başvuramaz. Aksi takdirde cezalandırılması gerekir. Sporda karşıt sporcuya zarar veren her sertliği ya da kural dışı hareketi hemen saldırganlık olarak nitelememek gerekir. Çünkü aşırı motivasyonun neden olduğu start telaşı durumlarında, bu durumun neden olduğu kassal gerginlik yüksek teknik gerektiren hareketlerin yapılmasını güçleştirdiğinden yaralanma tehlikesi artmaktadır. Aynı şekilde gerilimi yüksek olan rekabet olayının olduğu önemli maçlarda da kasıtlı saldırganlığa yönelik davranışlar olabileceği gibi kasıtsız sert hareketler de olabilir. Bu saldırganlık olayları ikili teması olmadığından saldırganlığı; topa sert vurma ya da ayaklarını yere vurma gibi davranışlarıyla belli ederler. Kondisyonu düşük sporcular, maçlarda çabuk yorulurlar ve bu yorgunluğun ilk belirtilerinin başında sinirlilik ve saldırganlık dürtüleri gelir (Çobanoğlu 1993).

1.1.3. Futbol Seyircisinin Şiddet Ve Saldırgan Davranışlarını Ortaya Çıkaran Faktörler

Kitle İletişim Araçlarının Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi

Tüm dünyada olduğu gibi yurdumuzda da kitle iletişim araçları, yazılı görsel ve elektronik araçlardan oluşmaktadır. Teknoloji ve kitle iletişim araçlarından faydalanan medyanın 20. Yy. ikinci yarısından itibaren izleyici ve okuyucu kitleleri üzerindeki etkisi önemli ölçüde artmıştır.

Yurdumuzda da benzer özellikler taşıyan medya; eğitici, eğlendirici ve bilgilendirici olma işlevini yerine getirirken aynı zamanda toplumu da yönlendirmektedir. Günümüzde spora duyulan ilginin her geçen gün artması sonucu oluşan spor kamuoyu ve bu kitlenin spor alanında, spor ile ilgili beklentileri de her geçen gün artmaya devam etmektedir. Bu ilgi sonrasında medya içinde de spor ile ilgili birimlerin kurulması kaçınılmaz hale gelmiştir (Şahan ve Çınar 2004).

İnsanların gerek yakın, gerekse uzak çevrelerinde olup bitenler hakkında bilgi almaları gelişmiş ve uzmanlaşmış araçlarla sağlanmaktadır (Adıgüzel 1999). Teknolojik gücün simgesi haline gelen ve geniş halk kitlelerini haberleşme ağıyla birbirine bağlayan bu araçlara kitle iletişim araçları denir (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Kitle iletişim araçları;

- ✓ Yazılı Basın (Gazeteler, dergiler),
- ✓ Sinema ve tiyatro,
- ✓ Radyo ve televizyon olmak üzere üç ana grupta toplanabilir.

Kitle iletişim araçlarının temel fonksiyonları ise;

- ✓ Haber ve bilgi sağlama,
- ✓ Sosyalleştirme,
- ✓ Motivasyon,
- ✓ Tartışma ortamı hazırlama,
- ✓ Eğitim,
- ✓ Kültürün gelişimine katkı,
- ✓ Eğlendirme,
- ✓ Bütünleştirme.

Kitle iletişim araçları, bu fonksiyonlarını iyi yönde kullandıkları zaman insanlığa çok faydalı olacağı, olumsuz yönde kullandıkları zaman da toplumu kötü yönden etkileyeceği bir gerçektir (Var 2008).

Kitle iletişim araçlarının bireyler üzerine etki türleri;

i. Tutum değişikliği: Medya, insanların başkalarına ve olaylara karşı tutumlarını farklılaştırarak dünyaya bakış açılarını değiştirme etkisine sahiptir.

ii. Bilişsel değişim: Medya, insanların inançlarını değiştiren ya da farklılaştıran düşünce ve olayları değerlendirme biçimlerini değiştirme etkisine sahiptir.

iii. Ahlaki panik/toplu tepkiler: Medyanın kanun ve düzen ya da halk sağlığı gibi konularda temelsiz endişeler yaratma etkisi vardır.

iv. Gündem oluşturma: Medyanın özellikle haber çalışmalarında önemli konulardan bir gündem oluşturma çabası vardır.

v. Toplumsallaştırma (Sosyalizasyon): Medya, bizi toplumdaki kurallar, değerler ve kabul gören davranışlara göre toplusallaştırma etkisine sahiptir.

vi. Toplumsal kontrol: Medya fikir birliği, kanun ve düzen hakkında tartışmalar yaratarak ve toplumumuzun işleyiş biçimini sorgulayan kanıt ve materyalleri bastırarak izleyeni kontrol etme yetkisine sahiptir.

vii. Gerçekliği tanımlama: Medya gerçekliği bizim için tanımlar. Toplumsal gerçeklik, toplumumuzu yönetmemiz ve başkalarıyla olan toplumsal ilişkilerimizi yürütme biçimimizle ilgili olarak gerçek, normal, uygun kabul ettiğimiz şeylerdir (Peker 2007).

Kitle iletişim araçları çeşitli konudaki enformasyonla insanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Bilgi edinmek ve özellikle de serbest zamanları değerlendirmek üzere kitle iletişim araçlarına yönelen insanlar, yoğun bir yönlendirme ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Eğitim, kültür, spor, coğrafya, ekonomik durum veya diğer faktörlerin etkisiyle çoğu kez alternatifsiz rekreasyonel bir unsur olan kitle iletişim araçları, insanlar üzerindeki etkisini daha da arttırabilmektedir. Tiraj için futbol yazarlarının köşelerinde ve futbol manşetlerinde insanların örf, adet, gelenek ve değerlerine, ırk veya toplumun aleyhine, o toplumun değerlerine ters düşen veya şiddet fanatizmin sosyolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Yine aynı açıdan bakıldığında futbol yazarlarının köşelerinde ve futbol manşetlerinde bütünüyle fanatizm psikolojisi içerisinde bulunan insanların tuttuğu takım aleyhinde, rakip takımı destekler nitelikte, hakemler, futbolcular, teknik direktörler ve kulüp yöneticileri aleyhinde, bu insanların ruh hallerini olumsuz etkileyecek yazılar yazdıkları takdirde yine bu insanlar olumsuz olarak etkilenmekteler ve fanatizme yönlenmektedirler. Bu da futbolda fanatizmin psikolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır (Çolakoğlu 2000).

Sporun ticarileşmesi ve genel olarak ticari kaygılarla faaliyet gösteren medya içinde özel olarak konuşulan spor medyasının ticarileşmesi birbirleriyle bağlantılı olarak gelişmektedir. Tamamen profesyonelleşen ve çok yüksek ticari kaygılarla faaliyet gösterip endüstriyel bir alan haline gelen futbol, medyanın da ilgisini büyük ölçüde çekmiştir. Futbolun kitlelerin en fazla ilgisini çeken spor olması, spor medyasının büyük ölçüde futbola yer vermesine ve arz talep ilişkileri çerçevesinde hareket etmesine neden olmaktadır. Önemli olan spor gazetelerinin ne kadar satış yapacağı veya televizyondaki spor programlarının ne kadar reyting alacağıdır. Bu

durum medyanın daha fazla reklâm geliri elde etmesiyle doğrudan ilgilidir. Çünkü tiraj ve reyting oranlarının fazla olması daha fazla reklam geliri anlamına gelmektedir (Peker 2007).

Tiraj için futbol yazarlarının köşelerinde ve futbol manşetlerinde insanların örf, adet, gelenek ve değerlerine, ırk veya toplumun aleyhine, o toplumun değerlerine ters düşen veya şiddet fanatizmin sosyolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Yine aynı açıdan bakıldığında futbol yazarlarının köşelerinde ve futbol manşetlerinde bütünüyle fanatizm psikolojisi içerisinde bulunan insanların tuttuğu takım aleyhinde, rakip takımı destekler nitelikte, hakemler, futbolcular, teknik direktörler ve kulüp yöneticileri aleyhinde, bu insanların ruh hallerini olumsuz etkileyecek yazılar yazdıkları takdirde yine bu insanlar olumsuz olarak etkilenmekteler ve fanatizme yönlenmektedirler. Bu da futbolda fanatizmin psikolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır (Var 2008).

Futbol, sadece sahadaki canlı oyunla değil, canlı yayınla ve yayın sonrası iletişimlerle de üretilir. Bu bağlamda, futbol haberleri ve tartışma programları ve gelişmesi, içerikleri, kullandıkları dil, işledikleri konular; futbol, futbolcular, antrenörler, eşleri, sevgilileri, yaptıkları ve yapmadıkları, futbol ve futbolcuların magazinleşen yaşamları özellikle iletişim medyasında çok işlenmektedir (Erdoğan 2008).

Medya özellikle televizyon şiddet görüntüleri gösterip spora zara vermektedir. Bununla birlikte televizyon görüntüleri ve şiddet komplike bir durumdur ve basitte olsa şiddeti etkilemektedir. Televizyonların spor yorumcuları, gazetelerinde spor yazarları seçiminde kıstaslara uymamaları (gazetecilik ve yorumculuk adına hiçbir eğitim almayanlara, yazarlık ve yorumculuğu hobi ve ikinci iş olarak yapanlara program yaptırması gazetelerde yazı yazdırması) seyirci saldırganlığı üzerinde etkili olmaktadır. Televizyon seyircileri ve saldırganlık arasında bir bağlantı olduğunu savunmaktadır ve bu konu hakkında panel düzenleyip metodik yaklaşımlarla medyanın spordaki şiddeti etkilediğini belirtmiştir (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Kulüp Yöneticilerinin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi

Günümüz futbolunda hızlı gelişme ve değişmelerle beraber kulüplerin görevleri klasik fonksiyonlarının yanında, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da yayılarak artmaktadır. Kulüp görevlerindeki bu artış yeni görevlerle yeni örgütlenmeleri getirirken, kulübün kapsamını da genişletmektedir. Böylesi bir öneme sahip kulüp yönetimleri, önceden belirlenmiş olan amaçları gerçekleştirmek için bir takım faaliyetleri insan gücüyle ve insanlarla birlikte yürütmek anlamına gelen yönetim, en genel ifadesiyle rasyonel bir eylem olarak tanımlanmaktadır (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Yönetici, bir örgütün hedeflerini gerçekleştirirken, örgütün en etkili ve en yeterli biçimde işlemesini sağlaya bilen akıllı, bilgili, tecrübeli ve liderlik vasıflarından yararlanılan kişidir. Futbol günümüzde bir endüstri konumuna geldiğinden dolayı maddi açıdan zengin olan kulüpler şirketleşerek, faklı iş kollarında da faaliyet gösterip güçlenmektedirler bu değişimde yukarıda yaptığımız tanıma uygun olan yöneticilerin çok büyük rolü vardır. Zengin kulüpler; yıldız futbolcuları transfer ederek taraftarlarına güzel futbol izletmeleri yanında ülke futbolunun gelişmesine de katkı sağlamış olurlar (Var 2008).

Futbol günümüzde bir endüstri konumuna geldiğinden dolayı maddi açıdan zengin olan kulüpler şirketleşerek, faklı iş kollarında da faaliyet gösterip güçlenmektedirler bu değişimde yöneticilerin çok büyük rolü vardır. Zengin kulüpler; yıldız futbolcuları transfer ederek taraftarlarına güzel futbol izletmeleri yanında ülke futbolunun gelişmesine de katkı sağlamış olurlar. Ayrıca yaptıkları tesis ve ulaşımı kolay, taraftarların maç öncesi ve sonrası sıra beklemeden giriş çıkış yapabilecekleri, rahat maç izleyebilecekleri stat yaparak hem taraftarlarına hizmet etmiş olurlar hem de taraftarların saldırgan hareketler göstermesine neden olan bazı unsurları da ortadan kaldırmış olurlar. Kulübün amaçlarına ulaşmasında en önemli rolü oynayan yönetici, kendi ahlaki davranış kurallarını geçerli ilke ve standartlara göre biçimlendirmelidir. Seyirciler ve rakip takım seyircilerinin kulüp yöneticilerinin verdiği demeçler ve yaptıkları açıklamalardan etkilenmektedirler (Var 2008).

Antrenörlerin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi

Spor, bugün yüzyılın en önemli sosyal olgularından biridir ve ekonomik, sosyal, kültürel bir sektör olarak da gelişimini sürdürmektedir. Yarışmalar ve yüksek performans beklentisi, sporla ilgilenenlerin ortak konuları arasında yer almaktadır. Özellikle futbol tüm dünya toplumlarının ilgi odağı haline gelmiştir. Bütün sporlar içinde en çok seyircinin izlediği bu sporun gerek öğretiminde gerekse niteliğinin yükseltilmesinde futbol antrenörlerinin tartışmasız önemi büyüktür. Spor alanında özellikle futbol branşında antrenörün rolü iyice kurumsallaşmıştır. Tüm büyük takım ve sporcuların arkasında, onların amaç ve tutkularına ulaşmasına yardım eden bir antrenörü vardır. Antrenörler, yetişmekte olan bir sporcunun sahip olduğu özel yetenekleri, becerileri geliştirmek suretiyle onları ustalaştırmakta ve böylece futbolu nitelik itibariyle yükseltmektedir. Bilhassa profesyonel futbolda antrenörlerin, bilimsel temellere dayalı antrenman planlaması ve düzenlemesi bir gereklilik halini almıştır (Biber ve ark 2010).

Antrenörler sadece, sporcuyu müsabakaya hazırlayan, kazanmak için bir disiplin geliştiren bilgi, yetenek ve tecrübelerini sporculara aktaran, kurallar ve taktikler hakkında sporcuları bilgilendiren ve psikolojik, teknik-taktik, kuvvet, dayanıklılık, sürat olarak sporcuların performansını yükselten kişi değildir. Antrenörün sadece takım veya sporcuyla ilgili görevleri yoktur. Onun ayrıca sosyal, kültürel, toplumsal sorumluluk ve görevleri bulunmaktadır. Antrenör, öncelikle bir insandır. Diğer insanlarla ve sporcularla ilişkilerinde insanlaşma değeri üretme bilincine sahip, bir öğretmen, yöneticidir. Ama sporun baskın, asimilasyon ürettiği reel spor sisteminde antrenörün işlevi değişmiştir. Sporun, özellikle de futbolun işe dönüştürüldükten sonra profesyonel meslek uğraşısına dönüşmesi, antrenörlüğün de profesyonelleşmesine neden olmuştur. Kulübün hedeflerine ulaşmasında önemli etkenlerden biri olan antrenörlerin, kulüpleriyle olan sözleşmelerinin devamlılığı mutlak başarıya endeksli olması, her maçın mutlaka kazanılması beklentisi, oyunculardaolduğu kadar antrenörler üzerinde de baskı oluşmasına neden olmaktadır. Bu baskı zaman zaman oyun mantalitesi ve karakteriyle örtüşmeyen davranışları sergilemelerine neden olmaktadır (Tutkun ve ark 2010).

Antrenörün bir sorumluluğu da müsabaka esnasında seyircilere karşıdır. Antrenörün seyircilere karşı olan sorumluluğu büyük önem taşımaktadır. Nedeni ise müsabaka esnasında ve müsabakadan sonra kullanacağı ifadeler ve hareketler seyirciler üzerinde etkili olmaktadır. Deplasmanda veya kendi sahasında da böyledir. Antrenörün sorumsuzca hareketleri, sadece kazanmak için davranması olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu nedenle antrenörlerin de iyi bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir. Antrenörün eğitimli, değişik kültürlerle yaşamayı bilen, iletişimi kuvvetli, vücut dilini iyi bilen, karizmatik bir lider yetisine sahip olması aranılan özellikler olarak kabul edilir. Bunların yanında takımı her yönden(fiziki, psikolojik, vb) maça en iyi hazırlama, sahaya en iyi takımı sürebilme, zamanında oyuncu değişikliği yapa bilme, oyunu okuya bilme ve oyun içi taktikleri değiştire bilme vb. özelliklere sahip olması yine antrenörde aranılan özelliklerdir. Bu özelliklere sahip olmayan antrenörler kendi seyircileri tarafından saldırgan davranışlarla karşılaşa bilirler (Acet 2001).

Seyircilerin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi

Bugün seyirci ve seyircilerin davranışları, bunların kişilik özellikleri bir tartışma konusu halini almıştır. Özel izlenimlerden, bilimsel çalışmalara kadar dile getirilmekte olan bu konu etrafındaki fikirler, değişik olmakla beraber, genel eğilim şudur ki, son yıllarda tribünler birer problem arenası halini almış, seyircilerin ve taraftarların davranışlarında istenmedik yönde değişiklikler olmuştur. Her iki seyirci grubunun zorlayıcı yöntemleri, uzlaşmacı yöntemlerden daha etkin gördüklerinden seyircide gerilim ortamına zemin hazırlanmaktadır. Gruplar arası yarışma toplumsal kimliğin ön plana çıkmasının bir sonucudur ve ilişkilerin kişiler arası düzeyden gruplar arası düzeye geçmesinden kaynaklanmaktadır (Var 2008).

Seyirci, sürekli olarak tezahürat yapıp destekleyen seyirci ise, bu, ev sahibi takımın, örneğin, futbolda top çalma, kafa toplarında hâkimiyet gibi fonksiyonlarını kolaylaştırırken rakip takımınkini zorlaştırır. Ayrıca tezahüratın fazla olması, yüksek desibelli ses anlamına gelir ki bunun da saldırgan davranışları kolaylaştırdığı bilinmektedir. Seyirciler rakip seyircilerin, kendi şahıslarına, takımlarına, kendi antrenör ve futbolcularına karşı yaptıkları çirkin ve küfürlü tezahüratlardan etkilenmekte ve saldırgan davranışlara başvurmaktadırlar (çirkin ve küfürlü

tezahürat, yabacı madde atma vb.), rakip seyircilerin saldırgan davranışları saha içindede kalmayıp saha dışına da taşmaktadır. Seyirciler birbirlerine taşlı, sopalı, bıçaklı ve silahlı saldırılarda bulunup ağır hasarlar vermekte ve ne yazık ki bu kavgaların sonu ölümlerle bile sonuçlanmaktadır (Var 2008).

Futbolcuların Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi

Seyirci saldırganlığını artıran nedenlerden biride futbolculardır. Sporcuların saha içinde itişip kakışmaları, ağız dalaşında bulunmaları, birbirlerine kasıtlı sert fauller ve fena hareketler yapmaları, hakem kararlarına aşırı derecede itiraz etmeleri, seyircileri tahrik edecek el kol ve mimik hareketler yapmaları, sahada beklenen performansı verememeleri, önemli olarak değerlendirilen maçlarda bir varlık gösterememeleri, geçmiş sezonlarda kendi takımlarında oynayan oyuncunun rakip olarak sahaya çıkması, rakip oyuncunun hakemi aldatmaya yönelik ve vakit geçirmeye yönelik yaptığı hareketler gibi örnekler seyirci saldırganlığı üzerinde etkili olan sebeplerdir (Var 2008).

Küçük bir ayrıntıymış gibi görülen takımların futbolcu forma renkleri, izleyenler tarafından saldırgan bir ipucu olarak algılana bilmektedir. Seyircilerin siyah renk forma giyen takımlara karşı daha olumsuz davranımlarda bulundukları belirlenmiştir (Var 2008).

Hakemin Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi

Hakemin sözcük anlamı, futbol oyununu yöneten sorumludur. O halde hakem kendisine verilen yetkilerle bir yargı görevi üstlenerek müsabakanın kuralları içinde oynanması, aksi davranışların da cezalandırılması ile görevlendirilen kişidir. Hakemlik futbolun en önemli yanını oluşturmaktadır. Hakem; seyirci, futbolcu ve rakip takımlar arasında köprü görevi görmekte, bir yandan da oyunun önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde değerlendirilmesini yapmaktadır (Var 2008) .

Hakemlik futbolun en önemli yanını oluşturmaktadır. Hakem; seyirci, futbolcu ve rakip takımlar arasında köprü görevi görmekte, bir yandan da oyunun önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde değerlendirilmesini yapmaktadır.

Günümüzde çağdaş hakem; futboldaki değişimleri izleyen, FIFA ve Merkez Hakem Kurulu talimatlarını takip edip uygulayan, hızlı ve tempolu oyunun getirdiği fiziksel ve zihinsel yeteneklere sahip, futbolla ilgili yayınlanan yayınları takip eden, hakemlik kurumunun prensiplerine saygılı, arkadaşlarına ışık tutan, kendine güvenen, mütevazı, bilgili, görgülü ve kültürlü bir portre çizen kişi olarak tanımlanmıştır (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Hakemliğin bir meslek ve ihtisas dalı biçiminde kabul edilmemesi, spor dallarıyla uzak-yakın ilişkisi olmayan kişilerin hakemliğe talip olması, asli hakem seviyesine geldikten sonra mesleğiyle ilgili gelişmeleri izlememeleri sebebiyle, idari ve hatta hukuki birçok hataların doğması önlenememektedir. Müsabakalarda çıkan olaylardan doğan sorumluluk, iyi eğitilmemiş sporcu, idareci ve taraftar kitlesine ait olduğu kadar bilgili, soğukkanlı ve mesleğinin ayrıntılarını bilmeyen hakemlere de aittir (Var 2008) .

Müsabaka öncesi ve sonrası hakemler hakkında futbolcu, antrenör ve yöneticilerin verdiği olumsuz demeçler hakemler üzerinde bir baskı yaratmaktadır. Ayrıca televizyonlarda yorum yapan eski hakem ve futbolcuların, spor yorumcularının zaman zaman hakarete varan suçlayıcı söylevleri hakemlerin hatalı kararlar vermesine neden olabilmekte ve hakemleri hedef haline getirebilmektedir. Unutulmamalıdır ki futbol bir hatalar oyunudur ve hakemlerde bu oyunun bir parçasıdır. Nasıl ki yöneticiler yanlış yönetim uygulamaları yapıp, antrenörler yanlış taktik verip, yanlış takım sahaya sürüp, futbolcular özel hayatlarına dikkat etmeyip, kaleciler tutabilecekleri topu konsantre eksikliğinden tutamayıp takımın başarısızlığında büyük rol sahibi oluyorlarsa hakemlerinde hata yapabileceğini unutup onları hemen suçlu ilan etmek yanlıştır. Hakemlerin vermiş olduğu hatalı karaların futbolun bir parçası olduğunu kabullenmeden hakemlerin taraflı ve suçlu ilan edilmesi, futbolda yaşanan şiddet olaylarının sorumlusu oldukları yönündeki görüşü hâkim kılmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar bu görüşü destekler niteliktedir (Fişekçioğlu ve ark 2010).

Seyirci zaman zaman hakemler hakkın da; bir anlık hata yaparak takımlarının kaderlerini etkilediklerini, kasıtlı davrandıklarını ve çıkar sağladıklarını, rol yapan

futbolculardan ve tezahürattan etkilendiklerini, dikkatsiz davrandıklarından pozisyonu kaçırdıklarını düşünmektedirler (Kaynak ve Pulur 2004).

Futbol Federasyonunun Şiddet ve Saldırganlık Üzerine Etkisi

Federasyonlar bir üst birlik olarak yeterli sayıda dernek veya tüzel kişilere haiz kuruluşların bir araya gelmesiyle oluşturulur. Spor federasyonlarını da spor kulüpleri oluşturmaktadır. Spor federasyonları, kendi spor dallarını yurt içinde ve yurt dışında yapılan her türlü müsabaka, toplantı, kamp, seminer gibi faaliyetlerin sevk ve idaresinden sorumludur. Her spor federasyonu bünyesindeki sporcuların eğitiminde ve yetiştirilmesinde gerekli olan, antrenör yetiştirilmesini sağlar, hakemlik kursları düzenler. Başarılı ve başarıya aday sporcular için kamplar, gelişim kursları düzenler (Var 2008).

Futbol gerek halkın ilgi alanı olarak gerekse faaliyette olan kulübünün çokluğu ile diğer dallardan ayrılmaktadır. Futbol federasyonu, futbolun içindeki olguların hemen hemen hepsinden sorumludur. Düzgün bir işlerlikle devamını sağlayabilmesi için de cezai müeyyideleri mevcuttur. Bunlar, ihtar, yarışmadan men, hak mahrumiyeti, seyircisiz oynatma, saha kapatma, para cezası, tescil iptali ve küme düşürme şeklinde icra edilmektedir (Çakmak 1999).

Federasyon birçok sorumluluğu olduğu gibi aksayan yönleri de vardır. Çoğu zaman politikayla iç içe görevlerini sürdürmeleri, başkanlık seçimlerindeki sorunlar, ceza uygulamaları, hakem atamaları vb. olaylar ister istemez seyircilerin tepkisini çekmiştir. Seyircilerin üzerinde oluşan bu güvensizlik ortamı ile futbolun baş merkezi olarak adlandırılan Futbol Federasyonuna karşı, seyirci saldırganlıkları artmış ve federasyon seyircilerin saldırganlık sebeplerinden biri olarak yerini almıştır (Var 2008)

Futbol seyircisi (tarafsız), serbest zamanlarında spor olaylarını takip eden kişi ve bir başka ifade ile seyirci; teşkilâtsız topluluklar, toplantı devamlılığı kısa olan ve gerçek bütünlüğü bulunmayan sosyal gruplar olarak tanımlanabilirken (Var 2008). Taraftarlık ise bireylerin kendilerini takıma veya oyunculara adama derecesi olarak ifade edilmiş ve bu yönü ile seyirci kavramından ayrılmıştır. Taraftar; spor

kulüplerinin faaliyetlerini destekleyen, kulübün hizmetlerini belirli bir ücret ödeyerek satın alan ve kulübün esas pazarını oluşturan halk kitlesi olarak tanımlanmıştır (Aycan ve ark 2009).

Taraftar, yağmurda, çamurda, karda, fırtınada takımını desteklemek için gelen, bilet kuyruklarında bekleyen; maç saatine kadar tribünlerde üşüyen, bağıran, ağlayan, sevinen, kızan, şarkı söyleyen, hoplayan, zıplayan, kısacası maçın bir başka gerçekliğidir. Tek istediği takımının gol atması, maçta yenik düşmemesi. O tuttuğu takımla bütünleşmiştir: Sevinci, üzüntüsü, kaygısı, mutluluğu takımı ve takımının başarısıdır. Takımı başarılı olduğunda o başarılı olmuştur, takımı yenik düştüğünde o yıkılmıştır (Pulur ve ark 2004).

Futbol seyirciliği açısından fanatik; kazanmak için her yolu meşru gören, sporun estetiği ve güzelliğiyle ilgilenmeyen ve sadece sonuca bakan, tuttukları takımın renklerini, marşlarını hastalık derecesinde önemseyen vb. davranış özelliklerini gösteren seyirci çeşididir (Arıkan 2000).

Fanatizm ise; bir kimseye ya da bir şeye aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlanmak Fanatik ise bir kimseye ya da bir şeye aşırı derecede coşku ve tutkuyla bağlanan kimse olarak tanımlanmaktadır (Demir 2005).

Fanatizm; insanı bir din, düşünce, parti uğrunda aşırılıklara sürükleyen kör tutku. Fanatik ise bir dine, davaya, partiye vb. aşırı bir tutkuyla bağlı olan kişidir (Mirioğlu 2007).

Futbol seyirciliği açısından Holigan ise, taraftarlığı şiddet boyutuna vardıran, çevreye zarar veren ve azgınca davranışlarda bulunan kimsedir (Aycan ve ark 2009). Toplumda azınlık görüşleri savunan gruplar psikolojik olarak sapan kişiler olarak tanımlanırlar, bu grupların görüşleri sapma olarak görünerek küçümsenir. Sporda seyircilerden olan holigan gruplarda bu çerçevede aktivite gösterenlerdir (Var 2008).

Holiganlar, her ne kadar bir takıma bağlı gibi gözükseler de, takımın skoru veya başarısı onlar için pek de önemli değildir. Holiganların amacı, sadece olay çıkartmaktır (Arıkan 2007).

Küçük taraftar gruplarının hiçbir mantıklı neden olmadan kişilere ve mülkiyete zarar veren davranışlar sergilemesi olarak tanımlanan holiganizm; psikolojik etkenler, özgüven eksikliği, eğitimsizlik, başkalarının haklarına kayıtsızlık ve şiddete olan eğilim gibi sosyolojik olgularla açıklanan bir kavram. Buradan hareketle spor seyirciliği, bir spor olayını sadece gözlemleyen kişiden, oldukça özdeşleşmiş taraftara doğru sınıflandırılabilir. Takımla özdeşleşme, bir taraftarın takımla olan psikolojik bağlantısıdır. Bu özdeşleşme düzeyi, kişinin tuttuğu takıma ve oyunculara kendini adama derecesi ile seyircilikten holiganlığa kadar uzanabilir (Aycan ve ark 2009).

2.GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Evren ve Örneklem

"Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi" konulu proje Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 18.08.2010 tarih ve 7/1 sayılı kararı ile tez olarak hazırlanmasına oy birliği ile karar verilmiştir. Araştırmanın evrenini, Futbol seyircisi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2010-2011 sezonunda Adana ilinde ikamet etmekte olan futbol seyircileri üzerinde tesadüfî örneklem yöntemiyle seçilen, 328 denek oluşturmaktadır. Bu araştırmaya, tüm denekler gönüllü olarak katılmıştır ve bu denekler anket sorularına samimi ve gerçeği yansıtan cevaplar vermişlerdir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak ipek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen ''Saldırganlık Envanteri'' (Kiper 1984) ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Saldırganlık Envanteri İpek İLTER (Kiper) tarafından geliştirilen saldırganlık envanteri 30 maddeden oluşmakta ve üç alt testi içermektedir. Bunlar; yıkıcı saldırganlık, atılganlık ve edilgen saldırganlıktır. Envanterde her bir alt test 10 soru ile belirlenmiştir.

- ✓ Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler; 1, 2, 3, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 29
- ✓ Atılganlıkla ilgili maddeler; 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28,
- ✓ Edilgen saldırganlıkla ilgili maddeler ise 7, 8, 9, 16, 17, 18, 25, 26, 27, 30"dur.

Envanterde kullanılan materyal, soru formu ve yanıt kâğıdıdır. Sorular "bana hiç uymuyor=-3", "bana biraz uymuyor=-2", "bana uymuyor=-1", "kararsızım=0", "bana uyuyor=+1", "bana biraz uyuyor=+2", "bana çok uyuyor=+3", arasında yanıtlamayı içren 7'li likert tipidir. Kuramsal olarak her bir alt testte, her soruya bana çok uyuyor şeklinde yanıt veren denek +30, bana hiç uymuyor şeklinde yanıt veren denek ise -30 puan almaktadır. Ancak istatistiksel olarak eksi puanlar kullanılmayacağından dolayı ve sıfır sayısının da istatistiksel analizde sorun

yaratacağı düşüncesiyle her toplam puana 31 sayısı ilave edilmiştir. Bu sayede her bir alt testten alınan puan 1, en yüksek puan 61 olmaktadır. Envanterin kendisinde olmamakla birlikte, her üç alt ölçeğin toplam puanlarından yola çıkılarak her denek için genel bir saldırganlık puanı da elde edilmiştir (Güner 2006).

Kiper'in geliştirmiş olduğu saldırganlık envanterinde geçerlilik güvenirlilik katsayısı "Yıkıcı Saldırganlık" alt boyutuna ait Crombach's alfa iç tutarlık kat sayısı .723; "Atılganlık" alt boyutuna ait Crombach's alfa iç tutarlık kat sayısı .721; "Edilgen Saldırganlık" alt boyutuna ait Crombach's alfa iç tutarlık kat sayısı .715 olarak bulunmuştur. Envanterin tümüne ilişkin elde edilen iç tutarlılık kat sayısı ise .781 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS 16.0 istatistik paket program kullanıldı. Veriler ortalama ve standart sapmalar verilerek özetlendi. Elde edilen verilerin karşılaştırılmasında bağımsız guruplarda T testi ve varyans analiz (ANOVA) kullanıldı. Ayrıca, farkın hangi guruptan kaynaklandığını tespit etmek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanıldı. Bu çalışmada hata düzeyi 0.05 olarak alındı

3. BULGULAR

Çizelge 3.1. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının eğitim seviyelerine göre ortalama ve standart sapmaları

Eğitim Seviyeleri	Saldırganlık durumları	N	Ortalama	Std. sapma
İlköğretim	Yıkıcı saldırganlık	42	3,57	8,947
	Atılgan saldırganlık	42	13,67	8,689
	Edilgen saldırganlık	42	4,14	9,025
	Genel saldırganlık	42	21,38	16,916
Orta öğretim	Yıkıcı saldırganlık	117	3,77	9,626
	Atılgan saldırganlık	117	12,95	8,275
	Edilgen saldırganlık	117	4,19	9,271
	Genel saldırganlık	117	20,91	18,478
Ön lisans	Yıkıcı saldırganlık	114	3,94	11,965
	Atılgan saldırganlık	114	11,91	8,405
	Edilgen saldırganlık	114	2,45	9,856
	Genel saldırganlık	114	18,30	22,776
Lisans	Yıkıcı saldırganlık	64	4,17	10,955
	Atılgan saldırganlık	64	11,46	9,039
	Edilgen saldırganlık	64	2,32	9,046
	Genel saldırganlık	64	18,00	18,752

Çizelge 3.2. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin eğitim seviyelerine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler		Kareler toplamı	df	Ortalama kare	F	P
Yıkıcı saldırganlık	Eğitim seviyeleri arası	11,277	3	3,759	0,033	0,992
Atılgan saldırganlık	Eğitim seviyeleri arası	185,341	3	61,780	0,852	0,467
Edilgen saldırganlık	Eğitim seviyeleri arası	264,632	3	88,211	0,998	0,394
Genel saldırganlık	Eğitim seviyeleri arası	683,476	3	227,825	0,574	0,633

Çizelge 3.2. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık, atılgan saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının eğitim seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, eğitim seviyelerinin ilköğretim, orta öğretim, ön lisans ve lisans olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).

Çizelge 3.3. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının aile gelir seviyelerine göre ortalama ve standart sapmaları

Gelir durumları	Saldırganlık durumları	N	Ortalama	Std. sapma
401–600 TL arası	Yıkıcı saldırganlık	46	5,11	10,225
	Atılgan saldırganlık	46	14,33	7,027
	Edilgen saldırganlık	46	4,65	8,621
	Genel saldırganlık	46	24,09	17,188
601–900 TL arası	Yıkıcı saldırganlık	75	3,64	10,064
	Atılgan saldırganlık	75	12,40	9,246
	Edilgen saldırganlık	75	2,96	9,416
	Genel saldırganlık	75	19,00	21,717
901–1.200 TL arası	Yıkıcı saldırganlık	70	5,71	10,574
	Atılgan saldırganlık	70	12,73	8,175
	Edilgen saldırganlık	70	6,09	9,284
	Genel saldırganlık	70	24,53	19,218
1201–1.500 TL arası	Yıkıcı saldırganlık	71	4,46	10,932
	Atılgan saldırganlık	70	11,21	9,430
	Edilgen saldırganlık	71	1,80	8,900
	Genel saldırganlık	70	17,36	18,869
1.501 TL ve üstü	Yıkıcı saldırganlık	75	1,09	10,771
	Atılgan saldırganlık	75	12,05	7,963
	Edilgen saldırganlık	74	1,34	9,894
	Genel saldırganlık	74	14,61	19,932

Çizelge 3.4. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin aile gelir seviyelerine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler		Kareler toplamı	df	Ortalama kare	F	P
Yıkıcı saldırganlık	Gelir durumları arası	915,981	4	228,995	2,062	0,085
Atılgan saldırganlık	Gelir durumları arası	285,616	4	71,404	0,985	0,416
Edilgen saldırganlık	Gelir durumları arası	1078,879	4	269,720	3,128	0,015*
Genel saldırganlık	Gelir durumları arası	4848,404	4	1212,101	3,143	0,015*

*P<0,05

Çizelge 3.4. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık ve atılgan saldırganlık puanlarının aile gelir seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, gelir seviyeleri 401–600 TL, 601–900 TL, 901–1.200 TL, 1201–1.500 TL, 1.501 TL ve üstü olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Buna karşın, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının aile gelir seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, gelir seviyeleri 401–600 TL arası, 601–900 TL arası, 901–1.200 TL arası, 1201–1.500 TL arası, 1.501 TL ve üstü olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0,05).

Çizelge 3.5. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin aile gelir seviyelerine göre Edilgen saldırganlık durumlarının çoklu karşılaştırılması

Bağımlı değişken	(I) gelir durumu	(J) gelir durumu	Ortalamalar farkı (I-J)	Std. hata	P
Edilgen saldırganlık	401–600 TL	601–900 TL	1,692	1,739	0,867
		901–1.200 TL	-1,434	1,763	0,926
		1201–1.500 TL	2,849	1,758	0,485
		1.501 TL ve üstü	3,314	1,744	0,319
	601–900 TL	401–600 TL	-1,692	1,739	0,867
		901–1.200 TL	-3,126	1,543	0,256
		1201–1.500 TL	1,157	1,538	0,944
		1.501 TL ve üstü	1,622	1,522	0,824
	901–1.200 TL	401–600 TL	1,434	1,763	0,926
		601–900 TL	3,126	1,543	0,256
		1201–1.500 TL	4,283	1,564	0,051
		1.501 TL ve üstü	4,748	1,548	0,020*
	1201–1.500 TL	401–600 TL	-2,849	1,758	0,485
		601–900 TL	-1,157	1,538	0,944
		901–1.200 TL	-4,283	1,564	0,051
		1.501 TL ve üstü	0,465	1,543	0,998

*P<0,05

Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin edilgen saldırganlık puanlarının aile gelir seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, gelir seviyeleri 401–600 TL, 601–900 TL, 901–1.200 TL, 1201–1.500 TL, 1.501 TL ve üstü olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0,05). Bu karşılaştırmalarda ise, aile gelir seviyesi 901–1.200 TL arası olan kişilerin edilgen saldırganlık puanları aile gelir seviyesi 1.501 TL ve üstü olan kişilerin edilgen saldırganlık puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (P<0,05). Diğer karşılaştırmalarda ise, anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,05).

Çizelge 3.6. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin aile gelir seviyelerine göre genel saldırganlık durumlarının çoklu karşılaştırılması

Bağımlı değişken	(I) Gelir durumu	(J) Gelir durumu	Ortalamalar farkı (I-J)	Std. hata	P
Genel saldırganlık	401–600 TL	601–900 TL	5,087	3,677	0,639
		901–1.200 TL	-0,442	3,727	1,000
		1201–1.500 TL	6,730	3,727	0,372
		1.501 TL ve üstü	9,479	3,687	0,078
	601–900 TL	401–600 TL	-5,087	3,677	0,639
		901–1.200 TL	-5,529	3,263	0,439
		1201–1.500 TL	1,643	3,263	0,987
		1.501 TL ve üstü	4,392	3,217	0,651
	901–1.200 TL	401–600 TL	0,442	3,727	1,000
		601–900 TL	5,529	3,263	0,439
		1201–1.500 TL	7,171	3,319	0,197
		1.501 TL ve üstü	9,920	3,274	0,022*
	1201–1.500 TL	401–600 TL	-6,730	3,727	0,372
		601–900 TL	-1,643	3,263	0,987
		901–1.200 TL	-7,171	3,319	0,197
		1.501 TL ve üstü	2,749	3,274	0,918

*P<0,05

Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin genel saldırganlık puanlarının aile gelir seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, gelir seviyeleri 401–600 TL, 601–900 TL, 901–1.200 TL, 1201–1.500 TL, 1.501 TL ve üstü olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0,05). Bu karşılaştırmalarda ise, aile gelir seviyesi 901–1.200 TL arası olan kişilerin genel saldırganlık puanları aile gelir seviyesi 1.501 TL ve üstü olan kişilerin genel saldırganlık puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (P<0,05). Diğer karşılaştırmalarda ise, anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir (P>0,05).

Çizelge 3.7. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının baba eğitim seviyesine göre ortalama ve standart sapmaları

Babanın Eğitim Durumu	Saldırganlık durumları	N	Ortalama	Std. Sapma
İlköğretim	Yıkıcı saldırganlık	138	3,89	10,261
	Atılgan saldırganlık	138	12,51	8,353
	Edilgen saldırganlık	138	2,51	9,382
	Genel saldırganlık	138	18,91	18,688
Orta öğretim	Yıkıcı saldırganlık	136	3,97	10,919
	Atılgan saldırganlık	136	11,97	8,756
	Edilgen saldırganlık	136	4,05	9,684
	Genel saldırganlık	136	19,99	20,618
Üniversite	Yıkıcı saldırganlık	63	3,65	10,817
	Atılgan saldırganlık	62	13,15	8,400
	Edilgen saldırganlık	62	3,10	8,814
	Genel saldırganlık	61	19,97	21,121

Çizelge 3.8. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin babanın eğitim durumuna göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler		Kareler toplamı	df	Ortalama kare	F	P
Yıkıcı saldırganlık	Babanın eğitim durumları arası	4,442	2	2,221	0,020	0,981
Atılgan saldırganlık	Babanın eğitim durumları arası	61,071	2	30,536	0,420	0,657
Edilgen saldırganlık	Babanın eğitim durumları arası	164,921	2	82,461	0,932	0,395
Genel saldırganlık	Babanın eğitim durumları arası	94,504	2	47,252	0,119	0,888

Çizelge 3.8. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık, atılgan saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının babanın eğitim seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, babanın eğitim seviyesinin ilköğretim, orta öğretim ve üniversite olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).

Çizelge 3.9. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının anne eğitim seviyesine göre ortalama ve standart sapmaları

Annenin Eğitim Durumu	Saldırganlık durumları	N	Ortalama	Std. Sapma
İlköğretim	Yıkıcı saldırganlık	191	3,68	10,810
	Atılgan saldırganlık	190	12,36	8,599
	Edilgen saldırganlık	191	3,17	9,563
	Genel saldırganlık	190	19,16	20,040
Orta öğretim	Yıkıcı saldırganlık	109	4,36	10,618
	Atılgan saldırganlık	109	12,06	8,149
	Edilgen saldırganlık	109	3,19	9,395
	Genel saldırganlık	109	19,61	19,499
Üniversite	Yıkıcı saldırganlık	37	3,51	9,666
	Atılgan saldırganlık	37	13,68	9,208
	Edilgen saldırganlık	36	3,78	8,787
	Genel saldırganlık	36	21,33	20,690

Çizelge 3.10. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin annenin eğitim durumuna göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler		Kareler toplamı	df	Ortalama kare	F	P
Yıkıcı saldırganlık	Annenin eğitim durumları arası	37,848	2	18,924	0,167	0,846
Atılgan saldırganlık	Annenin eğitim durumları arası	73,420	2	36,710	0,505	0,604
Edilgen saldırganlık	Annenin eğitim durumları arası	11,658	2	5,829	0,066	0,937
Genel saldırganlık	Annenin eğitim durumları arası	143,227	2	71,614	0,180	0,835

Çizelge 3.10. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık, atılgan saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının annenin eğitim seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, annenin eğitim seviyesinin ilköğretim, orta öğretim, ve üniversite olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).

Çizelge 3.11. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının babanın mesleğine göre ortalama ve standart sapmaları

Babanın mesleği	Saldırganlık durumları	N	Ortalama	Std. Sapma
Memur	Yıkıcı saldırganlık	58	3,31	10,717
	Atılgan saldırganlık	57	11,00	8,194
	Edilgen saldırganlık	57	2,68	8,588
	Genel saldırganlık	56	17,02	19,554
İşçi	Yıkıcı saldırganlık	60	4,37	9,224
	Atılgan saldırganlık	60	11,87	9,700
	Edilgen saldırganlık	60	3,83	8,353
	Genel saldırganlık	60	20,07	19,212
Serbest meslek	Yıkıcı saldırganlık	100	3,54	10,570
	Atılgan saldırganlık	100	13,60	7,411
	Edilgen saldırganlık	100	3,60	10,209
	Genel saldırganlık	100	20,74	19,285
Emekli	Yıkıcı saldırganlık	119	4,19	11,311
	Atılgan saldırganlık	119	12,35	8,854
	Edilgen saldırganlık	119	2,91	9,652
	Genel saldırganlık	119	19,45	20,982

Çizelge 3.12. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin babanın mesleğine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler		Kareler toplamı	df	Ortalama kare	F	P
Yıkıcı saldırganlık	Babanın meslekleri arası	56,270	3	18,757	0,166	0,920
Atılgan saldırganlık	Babanın meslekleri arası	273,030	3	91,010	1,259	0,288
Edilgen saldırganlık	Babanın meslekleri arası	64,841	3	21,614	0,243	0,866
Genel saldırganlık	Babanın meslekleri arası	517,755	3	172,585	0,434	0,729

Çizelge 3.12. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık, atılgan saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının babanın mesleği bakımından karşılaştırılmasında, babanın mesleğinin memur, işçi, serbest meslek ve emekli olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).

Çizelge 3.13. Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin saldırganlık durumlarının annenin mesleğine göre ortalama ve standart sapmaları

Annenin mesleği	Saldırganlık durumları	N	Ortalama	Std. Sapma
Memur	Yıkıcı saldırganlık	27	3,37	11,449
	Atılgan saldırganlık	27	11,78	8,907
	Edilgen saldırganlık	27	4,56	10,319
	Genel saldırganlık	27	19,70	23,824
İşçi	Yıkıcı saldırganlık	7	-2,86	8,133
	Atılgan saldırganlık	7	19,14	7,755
	Edilgen saldırganlık	7	2,00	8,622
	Genel saldırganlık	7	18,29	13,901
Serbest meslek	Yıkıcı saldırganlık	24	3,38	9,833
	Atılgan saldırganlık	24	11,00	8,251
	Edilgen saldırganlık	24	2,25	9,368
	Genel saldırganlık	24	16,62	18,851
Emekli	Yıkıcı saldırganlık	38	2,08	10,990
	Atılgan saldırganlık	38	15,66	8,422
	Edilgen saldırganlık	38	2,61	9,934
	Genel saldırganlık	38	20,34	19,092
Ev hanımı	Yıkıcı saldırganlık	241	4,46	10,557
	Atılgan saldırganlık	240	11,91	8,390
	Edilgen saldırganlık	240	3,33	9,293
	Genel saldırganlık	239	19,72	19,902

Çizelge 3.14. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin annenin mesleğine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler		Kareler toplamı	df	Ortalama kare	F	P
Yıkıcı saldırganlık	Annenin meslekleri arası	536,520	4	134,130	1,196	0,313
Atılgan saldırganlık	Annenin meslekleri arası	837,080	4	209,270	2,956	0,020*
Edilgen saldırganlık	Annenin meslekleri arası	98,232	4	24,558	0,275	0,894
Genel saldırganlık	Annenin meslekleri arası	248,196	4	62,049	0,155	0,961

*P<0,05

Çizelge 3.14. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının annenin mesleği bakımından karşılaştırılmasında, annenin mesleğinin memur, işçi, serbest meslek, emekli ve ev hanımı olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Buna karşın, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin atılgan saldırganlık puanlarının annenin mesleği bakımından karşılaştırılmasında, annenin mesleğinin memur, işçi, serbest meslek, emekli ve ev hanımı olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0,05).

Çizelge 3.15. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin annenin mesleğine göre atılgan saldırganlık durumlarının çoklu karşılaştırılması

Değişkenler	(I) Annenin mesleği	(J) Annenin mesleği	Ortalamalar farkı (I-J)	Std. hata	P
Atılgan saldırganlık	Memur	İşçi	-7,365	3,569	0,040*
		Serbest meslek	0,778	2,361	0,742
		Emekli	-3,880	2,118	0,068
		Ev hanımı	-0,131	1,708	0,939
	İşçi	Memur	7,365	3,569	0,040*
		Serbest meslek	8,143	3,615	0,025*
		Emekli	3,485	3,461	0,315
		Ev hanımı	7,235	3,226	0,026*
	Serbest meslek	Memur	-0,778	2,361	0,742
		İşçi	-8,143	3,615	0,025*
		Emekli	-4,658	2,194	0,034*
		Ev hanımı	-0,908	1,801	0,614
	Emekli	Memur	3,880	2,118	0,068
		İşçi	-3,485	3,461	0,315
		Serbest meslek	4,658	2,194	0,034*
		Ev hanımı	3,750	1,469	0,011*

*P<0,05

Çizelge 3.15. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin atılgan saldırganlık puanlarının annenin mesleği bakımından karşılaştırılmasında, annenin mesleğinin memur, işçi, serbest meslek, emekli ve ev hanımı olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0,05). Bu karşılaştırmalarda ise, anne mesleği işçi olanların atılgan saldırganlık puanları anne mesleği memur, serbest meslek ve ev hanımı olanların atılgan saldırganlık puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (P<0,05). Ayrıca, anne mesleği emekli olanların atılgan saldırganlık puanları anne mesleği serbest meslek ve ev hanımı olanların atılgan saldırganlık puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (P<0,05).

Çizelge 3.16. Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin alkol kullanıp kullanmama durumuna göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması

Değişkenler	Alkol kullanma durumu	N	Ortalama	Std. sapma	T	P
Yıkıcı saldırganlık	Evet	183	3,38	10,942	-0,936	0,350
	Hayır	154	4,47	10,191		
Atılgan saldırganlık	Evet	183	12,48	8,470	0,159	0,874
	Hayır	153	12,33	8,589		
Edilgen saldırganlık	Evet	182	3,08	9,609	-0,336	0,737
	Hayır	154	3,43	9,183		
Genel saldırganlık	Evet	182	19,01	19,857	-0,536	0,592
	Hayır	153	20,18	19,969		

Çizelge 3.16. incelendiğinde, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının alkol kullanıp kullanmama bakımından karşılaştırılmasında, alkol kullanan kişilerle alkol kullanmayan kişiler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).

4. TARTIŞMA

Bu bölümde, Adana ilinde ikamet eden ve futbol ile ilgilenen Futbol Seyircisinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmadan elde edilen bulgular, diğer araştırma bulgularıyla tartışılmıştır.

Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık, atılgan saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının eğitim seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, eğitim seviyelerinin ilköğretim, orta öğretim, ön lisans ve lisans olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).

Erdem ve Ulu (2004)'de hastane çalışanlarının taraftarlığı üzerine yapmış olduğu çalışmasında; Eğitim düzeylerine göre hastane çalışanları karşılaştırıldığında futbol takımı taraftarlığının çalışanların moral durumu üzerine etkisi ilköğretim ve lise mezunu çalışanlarda daha yüksek, önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora derecesine sahip çalışanlarda daha düşüktür. Ancak gruplar arasındaki bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Bahadır (2006)'da Konya spor taraftarı üzerinde yapmış olduğu çalışasında; Eğitim düzeyinin yükseldikçe şiddete eğilimin azaldığını savunmaktadır.

Kurtiç (2006)'da yapmış olduğu çalışmasında; Futbol seyircisinin eğitim seviyesi düştükçe olaylara fiili olarak katılımın artış gösterdiğinin savunmaktadır.

Kılcıgil (2003)'de spor taraftarları üzerine yapmış olduğu bir çalışmasın da; Eğitim seviyesinin düşük olduğu ve sosyo-ekonomik bakımdan sıkıntı içinde yaşayanların şiddete daha çok eğilimli olduğu saptanmıştır.

Kurtiç (2006)'da yapmış olduğu çalışmada ise; şiddet olaylarının büyük bir çoğunluğunun seyircilerin eğitimlerinin yetersiz olduğunudan kaynaklandığını ve seyircilerin eğitim seviyesinin yükselmesi ile olaylara bakış açılarının değişeceğini savunmaktadır.

Yıldız ve ark. (2007)'de yapmış olduğu çalışmasında; seyircilerin eğitim durumları ile taraftarlar arasındaki şiddet olaylarının sebepleri arasındaki ilişki verilmiştir. Şiddete neden olan faktörler arasında en çok taraftarların yetersiz eğitimleri oranında tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin yıkıcı saldırganlık ve atılgan saldırganlık puanlarının aile gelir seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, gelir seviyeleri 401–600 TL, 601–900 TL, 901–1.200 TL, 1201–1.500 TL, 1.501 TL ve üstü olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Buna karşın, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının aile gelir seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, gelir seviyeleri 401–600 TL arası, 601–900 TL arası, 901–1.200 TL arası, 1201–1.500 TL arası, 1.501 TL ve üstü olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0,05).

Yıldız ve ark (2007)'de yapmış olduğu çalışmasında; Ekonomik düzeyin düştükçe olaylara katılmanın paralel bir şekilde arttığı gözlemlemiştir. Dolayısıyla ekonomik düzeyin insanların kişilikleri ve davranış türleri üzerinde etkili olduğu savunmaktadır.

Bahadır (2006)'da Konya spor seyircisi üzerine yapmış olduğu çalışmasında; spor taraftarının gelir düzeyi düştükçe olaylara katılımın arttığını savunmaktadır.

Kurtiç (2006)'da yapmış olduğu çalışmasında; Ekonomik düzeyin herşeyde etkili olduğu bilinmekledir. Ekonomik düzey düştükçe olaylara katılma oranı paralel bir şekilde artma göstermektedir. Ekonomik düzey arttıkça sözlü protestolar, düşüklüğünde ise olaylara fiili olarak katılımlar artmakta olduğunu savunmaktadır.

Tiryaki (1996)'da yapmış olduğu bir çalışmasında; Gelir düzeyi göz önüne alınarak yapılan tüm karşılaştırmalardan elde edilen bulgular, gelir düzeylerine göre deneklerin saldırganlık puanları arasında bir fark olmadığını ortaya koymuştur.

Erşan ve ark (2009)'da beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerine yönelik yapmış olduğu çalışmasında; Saldırganlık alt ölçekleri ortalama puanları

gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında, düşük, orta ve yüksek gelir düzeyindeki öğrencilerin puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır.

Erdem ve Ulu (2004)'de hastane çalışanlarının taraftarlığı üzerine yapmış olduğu çalışmasında; Gelir düzeyi arttıkça futbol takımı taraftarlığının hastane çalışanlarının morali üzerindeki etkisinde bir azalma gözlenmektedir. Ancak farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır

Araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin anne-babanın eğitim durumuna göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılması yıkıcı saldırganlık, atılgan saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının babanın eğitim seviyeleri bakımından karşılaştırılmasında, babanın eğitim seviyesinin ilköğretim, orta öğretim, ve üniversite olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).Anne eğitim durumda ise; annenin eğitim seviyesi bakımından karşılaştırılmasında, annenin eğitim seviyesinin ilköğretim, orta öğretim, ve üniversite olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05).

Kabak (2009)'da yapmış olduğu çalışmada; baba eğitim düzeyi üniversite seviyesinde olan öğrencilerin saldırganlık puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma puanları diğerlerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Dervent (2007)'de yapmış olduğu çalışmasın da; Yıkıcı saldırganlık ve atılganlık alt ölçeklerinin en yüksek ortalama puanı, genel saldırganlık alt ölçeğinin ise en düşük ortalama puanı annesinin eğitim düzeyi üniversite olan deneklere ait olduğunu. Edilgen saldırganlık ortalama puanları birbirlerine yakınken, en yüksek genel saldırganlık ortalama puanı annesinin eğitim düzeyi ilkokul olan deneklere ait olduğunu savunmuştur.

Araştırmaya katılan futbol seyircilerinin anne-babanın mesleğine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasın da ise; yıkıcı saldırganlık, atılgan saldırganlık, Edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının babanın mesleği bakımından karşılaştırılmasında, babanın mesleğinin memur, işçi, serbest meslek ve emekli olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit

edilmiştir (P>0,05). Anne meslek grubunda ise; yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık puanlarının annenin mesleği bakımından karşılaştırılmasında, annenin mesleğinin memur, işçi, serbest meslek, emekli ve ev hanımı olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (P>0,05). Buna karşın, araştırmaya katılan futbol seyircilerine ilişkin atılgan saldırganlık puanlarının annenin mesleği bakımından karşılaştırılmasında, annenin mesleğinin memur, işçi, serbest meslek, emekli ve ev hanımı olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (P<0,05).

Saldırganlık ve şiddet konusunda ailede ve toplumda saldırganlıkla ilgili değer yargılarının, saldırganlığa karşı gösterilen tutumların önemi de unutulmamalıdır. Küçük yaşlardan başlayarak saldırganlığı ve şiddeti öğrenen çocuklar genellikle bu tür davranışları yaşamları boyunca sürdürürler (Doğan 2005).

Fişekçioğlu ve ark (2010); Başta futbol olmak üzere kitleleri peşinden sürükleyen spor müsabakalarında, kendilerini şu veya bu kulübün taraftarı olarak niteleyen kişi ya da grupların maç öncesinde, sırasında ya da sonrasında bilinçsiz ya da bilinçli olarak meydana getirdikleri kavga, yaralama, hatta ölüme yol açabilecek türden saldırganlık unsurlarının, kişilerin fiziksel bütünlüğü üzerinde bir tehdit oluşturduğu kadar spor alanı içinde ya da dışında da maddi zararlara yol açtığı gözlenmektedir. Futbol seyircilerinin bu olumsuz davranışları daha geniş kitlelerde rahatsızlık meydana getirmektedir.

Ramazanoğlu ve ark (2005); Futbol seyircilerinin bu durumu, onların saldırganlık davranışlarını göstermedeki kolaylaştırıcı etmenler vasıtasıyla derecesini artırmaktadır. Müsabakalar öncesi, esnası ve sonrasında arzu edilmeyen hadiseler olmaktadır. Yine, takımların seyircileri birbirlerine düşmanca tavırlar sergilemektedir. Seyirci kitlesinin şu anki uygulamalar sonucu olumsuz yönlendirmesi çok kolay olmaktadır.

Talimciler (2006)'da yapmış olduğu bir çalışmasında; Futbol sahalarında yaşanan şiddet ve saldırganlığın kaynağı olarak daima futbol seyircileri gösterilmekte ve yapılan bütün düzenlemeler onlara yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Oysaki

yaşanan şiddetten en fazla mağdur olan kesim, sürekli olarak suçlu olarak gösterilen futbol seyircileri olduğunu savunmuştur.

Sporda saldırganlığın, genellikle engellenmeden kaynaklandığı söylenebilir. Bu engellenme, başarılı olma, güç kazanma, tanınma, prestij, üstünlük ve egemenlik sağlama gibi güdülerin önlenmesi sonucu oluşur. Spor ortamında yaşanan çeşitli durumsal faktörler (karşılaşmanın sonucu), engellenmeyi yükselterek saldırgan davranışlara neden olabilmektedir. Kazananlara göre kaybedenlerin anlamlı olarak hem fazla hem de ekstra yasal saldırganlığı kullandıklarını bulunmuştur. Şiddet, engellenmeye bir tepki olmaktan çok, başarıyı elde etme anlamında bir yıldırma, gözünü korkutma girişimi olarak kabul edilebilir

(Şahin 2003). Spor karşılaşmaları yüzbinlerce izleyenin önünde yapılmakta ve izleyenlerin sayısının yoğunluğu ile saldırgan davranışların sıklığı arasında bir ilişkinin olduğu görülmektedir. İzleyenlerin destekleyici olup olmaması, saldırganlığı da etkilemektedir. Doğaldır ki rekabetin her zaman ve en üst düzeyde olduğu tek ortam spor olarak görünmektedir (Tiryaki 1996).

.

Sayın (2005)'de yapmış olduğu tez çalışmasında şunu savunmuştur; Sosyolojik araştırmalar; kulüp yöneticileri, futbolcular, spor basını çalışanları, futbol eleştirmenleri, spor malzemesi üreticileri, reklamcılar ve siyasetçiler gibi aktörlerden oluşan bir "futbol iktidarının" varlığını ve taraftarın bu iktidarın egemenliği altında yönlendiğini ortaya koymaktadır. Futbol iktidarının içinde yer alan çeşitli aktörler arasındaki etkileşimin ise, bu iktidarı bir arada tutan kitle iletişim araçları vasıtasıyla sağlandığı görülmektedir. İktidar aktörleri arasındaki kamplaşma ve rekabet; sarf edilen tahrik edici ve kışkırtıcı sözler, hem bu iktidardan daha büyük bir pay elde etme çabalarını; hem de taraftarı etkileyerek taraftar vasıtasıyla kulüp yönetimleri üzerinde etkili olmanın yolunu ifade etmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, sınırlılıkları olan spor ve saldırganlık iliskişini farklı bakış açılarıyla ortaya koymaya çalışmaktadır. Verilerin elde edilmesi için Adana ilinde ikamet eden futbolla ilgilenen tesadüfî örneklem yöntemi ile 328 futbol seyircisine anket uygulanmıştır. Bu anketlerde yer alan bilgiler yaş, eğitim düzeyi, baba- anne eğitim durumu ve meslekleri, ailenin gelir durumu, alkol kullanılıp kullanılmadığı gibi soruların yer aldığı kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Ankete katılan deneklerin saldırganlık durumları belirlenmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışmada futbol seyircisinin eğitim seviyesine göre saldırganlık durumunda anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (P>0,05). Anne-Baba eğitim seviyesinin saldırganlık açısından anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiş (P>0,05). Anne-Baba meslek durumun da ise; anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiş (P>0,05), fakat atılgan saldırganlık boyutunda anne mesleğinde anlamlı bir farklık tespit edilmiştir (P<0,05). Aile gelir seviyesi saldırganlık boyutun da ise; istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiş (P>0,05), fakat yıkıcı ve atılgan saldırganlık boyutunda aile gelir seviyesinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir (P<0,05). Deneklerin alkol kullanıp kullanmama durumunda saldırganlık boyutun da ise alkol kullanan kişiler ile alkol kullanmayan kişiler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir(P>0,05).

Yapılan çalışmada; Futbol seyircinsinin eğitim seviyesinin düşük veya yüksek olması seyircinin saldırgan davranışta bulunmasın da etkili olmadığı, aile gelirinin de düşük veya yüksek olması birey üzerinde ki saldırganlığı tetiklemediği, seyircinin alkollü iken saldırgan davranışlarda bulunmadığı sonucuna ulaşılabilinir.

Araştırma sonuçları göz önünde tutularak şu önerilerde bulunulabilinir;

Futbol seyircin de saldırganlık ve şiddet üzerine yapılan çalışmalar belli bir alan ile sınırlı kalmamalı, yapılan çalışmalar Türkiye geneline yayılmalı. Futbol seyircisin de saldırganlık ve şiddet üzerine yapılacak olan çalışmalarda; seyirci profilinin tabanına kadar inilmeli. Yapılan çalışmalardan sağlıklı sonuç elde etmek için çalışmalar müsabaka öncesi, sonrası ve müsabaka esnasında yapılmalı.

6. ÖZET

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi

“Dürdane DUYAR (BULUT)”

Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS / KONYA-2011

Bu çalışmanın amacı; Adana ilinde futbolla yakından ilgilenen, futbol seyircisinin saldırganlık düzeyinin belirlenmesidir.

Araştırmanın örneklemini, 2010–2011 sezonunda Adana ilinde ikamet eden futbol ile ilgilenen tesadüfî örneklem yöntemi ile seçilen 328 fulbol seyircisi olurturmaktadır.

Araştırmada, veri toplama aracı olarak İpek İlter KİPER tarafından geliştirilen **“**Saldırganlık Envanteri” ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanıldı. Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS 16.0 istatistik paket program kullanıldı. Veriler ortalama ve standart sapmalar verilerek özetlendi. Elde edilen verilerin karşılaştırılmasında bağımsız guruplarda T testi ve varyans analiz (ANOVA) kullanıldı. Ayrıca, farkın hangi guruptan kaynaklandığını tespit etmek için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey testi kullanıldı. Bu çalışmada hata düzeyi 0.05 olarak alındı.

Araştırmanın sonucuna göre; Adana ilinde ikamet eden futbol seyircisi ile anne-baba eğitim seviyelerinin saldırgalık açısından anlamlı farklılık olmadığı ($P>0,05$), anne-baba meslek grubunda ise atılgan saldırganlıkta anne mesleğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($P<0,05$). Anne Baba eğitim seviyesinin düşük veya yüksek olması seyircinin saldırgan davranışta bulunmasında etken değildir fakat atılganlıkta ise anne mesleği işçi, memur ve ev hanımı olanların atılgan davranışlarda bulunabileceği sonucuna ulaşılır.

Anahtar Sözcükler: Futbol; Saldırganlık; Seyirci; Spor; Şiddet.

7. SUMMARY

The Investigate of Aggrassive Behavior et Soccer Spectators

The aim of this work that modifying level of agressiveness of futbol spectator who take a strong interest in soccer. 328 soccer spectator who interested in soccer selected with random sampling method, residing in Adana 2011-2012 seoson are constitute the research sampling. It was used in research "agressiveness inventory" as data collection appliance was elaborated by İpek İlter Kiper and personal note form elaborated by researcher. SPSS 16.00 statitics package program was used to find computed values and in evaluate datas. Datas were compressed giving standard and average deviations. T test and variance analysis was used in comprasion of getting datas, free groups. Then, Tukey was used that one of the test of multiple comparison tests to determine which group is the reason of difference. Error level was determined 0,05 in this work.

As result of the research, Adana residing with parent training level soccer broadcast when there's no meaningful behavior detecting charged vary (P>0,05), parent professional group is determined statistically meaningful dashifen behavior there are meaningful differences in parents career group in impulsive agresiveness (P<0,05). Parent education level is low or high aggressive behavior in finding the audience is not a factor, but the mother's profession atılganlıkta workers, civil servants and housewives who can be found that aggressive behavior is reached.

Key words: Aggrassive; Severity; Soccer; Spectator; Sport.

8. KAYNAKLAR

1. Acet M. Futbol Seyircisini Fanatik Ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2001.

2. Acet M. Sporda Saldırganlık Ve Şiddet. İstanbul, Yaylacık Matbaası, Morpa Kültür Yayınları, 2005: 45-46.

3. Adıgüzel M. Sporun Kitlelere Yaygınlaştırılmasında Televizyonun Rolü Ve Bölgesel Televizyonların Spor Yayın Politikalarının Bölge Halkı Tarafından Değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

4. Akşar T. Futbolda Şiddetin Kökenleri. 2003, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=3221. Erişim tarihi: 02.10.2010

5. Arıkan AN. Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyo-Kültürel Profili ve izleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2000.

6. Arıkan Y. Futbolda Şiddet Ve Polis. Polis Bilimleri Dergisi, 2007; 9: 109-132.

7. Arkonaç SA. Psikoloji Zihin Süreçleri Bilim. İstanbul, 2. Baskı, Alfa Basım Yayım, 1998: 42-45.

8. Arslan C, Bingölbalı A, Ramazanoğlu F, Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler. Hacettepe Üniversitesi, IV. Spor Bilimleri Kongresi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksek Okulu, 1996: 1-18.

9. Atasoy B, Kuter ÖF. Küreselleşme ve Spor. Eğitim Fakültesi Dergisi, 2005; 18(1): 11-22.

10. Ayan S. Şiddet Ve Fanatizm. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2006; 7: 191-209.

11. Aycan A, Polat E, Uçan Y. Takım Özdeşleşme Düzeyi İle Profesyonel Futbol Müsabakalarına Seyirci Olarak Katılım Kararını Etkileyen Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 2009; 7(4): 169-174.

12. Aydın B, Hatipoğlu D, Ceyhan Ç. Endüstriyel Futbol Çağında Taraftarlık. İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi, 2008; 26: 289-316.

13. Bahadır Z. Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomikkültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi (Konyaspor Örneği). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

14. Biber E, Ersoy A, Acet M, Küçük M. Türk Futbol Antrenörlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 2010; 12 (2): 134-143.

15. Bostan G, Kılcıgil E. Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencisi Olan Ve Olmayan Ankara Üniversitesi Öğrencilerinin Saldırganlık Boyutları. Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 2008; 5(3): 21-29.

16. Cengiz R. Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık Türleri Ve Şiddet Olaylarına Bakış Açıları. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2004.

17. Cüceloğlu D. İnsan Ve Davranışı. 7. baskı, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2005: 32-36.

18. Çağlayan H. Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik-Kültürel Yapısının Şiddet Eğilimdeki Rolü. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

19. Çakmak NM. Türk Futbol Federasyonu Hukuki Statüsü. Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1999.

20. Çobanoğlu MG. Sporda Saldırganlık Olgusu ve Bu Olgunun Sportif Performans Üzerine Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 1993.

21. Çolakoğlu T. Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Medyanın Etkisi (Güreş Örneği). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2000.

22. Danacı M. Adana İlinde Farklı Tipteki Liselerde Öğrenim Gören Adölosan Dönemi Sedanter Ve Spor Yapan Erkek Öğrencilerin Spora Yaklaşımı, Fiziksel Yapıları ve Fizyomotorik Özeliklerinin Saptanması. Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

23. Demir F. Futbol Olgusu ve Futbolda Asayiş Yönetimi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

24. Doğan BO. Spor Psikolojisi. 2.basım, Adana, Nobel Kitapevi, 2005: 17-19.

25. Dervent F. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi. Gazi Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

26. Erdem R, Ulu D. Futbol Takımı Taraftarlığının Hastane Çalışanları Üzerine Etkisi. Hacettepe üniversitesi, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi; 2004;7(1): 120-137.

27. Erdoğan İ. Futbol ve Futbolu İnceleme Üzerine. İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi, 2008; 26: 1-58.

28. Erkan N. Kent Güvenliği Konusunda Dikkate Alınmayan Suç Vandalizm 2005, http://www.nilufer.bel.tr/kentsaglik/2_gun\salon_b\erkan_nilgun_colpan.pdf, Erişim; 23.08.2010.

29. Erşan E, Doğan O, Doğan S. Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyodemografik Açıdan Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Tıp Dergisi, 2009; 31: 231-238.

30. Eskiler E, Sarı İ, Soyer F. Takıma Psikolojik Bağlılık Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik Ve Güvenirlik Çalışması. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2011; 8(1) 1429-1440.

31. Fişek K. Devlet Politikası Ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi. 2. Baskı, Ankara, Bağırgan Yayınları,1998: 45-49.

32. Fişekçioğlu İB, Çağlayan H. Futbol Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörler. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi; 2004; 12: 127-142.

33. Fişekçioğlu İB, Özdağ S, Duman Ş, Atalay A, Futbolda Şiddet ve Yasal Karşı Tedbirler. Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi, 2010; 3(2): 12-27.

34. Fromm, E. Sevgi Ve Şiddetin Kaynağı. Çev: Selçuk Budak, Ankara, Öteki Yayınları, 1999: 37-42.

35. Gültekin H. Türk Futbolunda Şiddetin Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Yasalar Çerçevesinde İncelenmesi. Niğde, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2008.

36. Gültekin H, Soyer F. Türk Futbolunda Şiddetin Önlenmesine Yönelik Uygulamaların Yasalar Çerçevesinde İncelenmesi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 2010; 7(1): 1219-1243.

37. Güner ÇB. Takım Sporları Ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Ondukuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

38. Halis M, Şahin M,Pençe S, Şahin F, Koç S. Futbol Takımı Taraftarlarının Şiddet ve Saldırganlığa Bakışlarına İlişkin Bir Araştırma, 2006, http://www.gapmyo.edu.tr/dergi4/makale1.pdf, Erişim; 04.03.2011.

39. Holiganizm futbol ve şiddet olgusu, http://www.aktuelpsikoloji.com/artikel.php?artikel_id=252, Erişim; 04.01.2010.

40. İnan T. Türkiye'deki Futbol Kulüplerinin Gişe Gelirlerini Arttırmaya Yönelik Uygulamaların İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.

41. Kabak F. Ergenlerde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri, Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

42. Kaya O. Sporda Şiddeti Doğuran Psiko-Sosyal Nedenler. 2005, http://www.fesam.org/sur_makale.php?kod=4&url=uzman/ok002.htm, Erişim; 27.02.2010.

43. Kılcıgil E. Futbol Taraftarlarının Şiddet İle İlgili Tepkilerinin Psiko-Sosyal Boyutları. 2003, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/17/346/3597.pdf, Erişim; 17.07.2010.

44. Kiper İ. Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle ilişkisi. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1984.

45. Koparan Ş, Öztürk F. Uludağ Üniversitesi Personelinin Üniversite Sportif Olanaklarından Yararlanma Düzeyleri. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2002; 15(1): 63-98.

46. Köknel Ö. Bireysel Ve Toplumsal Şiddet. 1. baskı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayın Evi, 1999: 34-36.

47. Kurtiç N. Futbol Seyircisini Saldırganlığa İten Psiko-Sosyo Nedenler (Sakarya İli Örneği). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

48. Mirioğlu M. Futbol Haberlerinin Sunumunda Şiddet: Hürriyet, Zaman Ve Birgün Gazetelerinden Futbol Sunumlarının Analizi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2007.

49. Orhan Ü. 5149 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun Çerçevesinde Spor Güvenliği. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2007.

50. Öğüteker G. Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyüleyen Taraftar Portresi, Fanatizm Ve Beşiktaş, 2007, http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/85/19_.pdf, Erişim; 23.05.2010.

51. Pulur A. Sporda Şiddet ve Saldırganlık. Türkiye Üniversite Sporları Dergisi, 2001; 1: 75-103.

52. Pulur A, Kaynak İ, Orhan S. Polislerin spor müsabakalarındaki seyirciye müdahalede kendi taraftarlığının etkisinin araştırılması. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 2004; 5: 241-260.

53. Pulur A, Üstün E, Karabulut EO. Üniversiteli Üst Düzey Futbolcuların Kendi Bedenlerini Algılama Düzeylerinin Sigara Ve Alkol Kullanımlarına Göre İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 2010; 12(2): 157-161.

54. Ramazanoğlu F, Çoban B. Futbol Seyircilerinin Saldırganlık Davranışları ve Önlenmesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2005; 15(1): 34-63.

55. Sayın G. Futbol Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğe Yol Açan Eylemlerin Önlenmesi ve Takibi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

56. Şahan H, Çınar V. Kitle İletişim Araçlarının Spor Kamuoyu Üzerine Etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004; 12: 313-321.

57. Şahin M. Gaziantep Futbol Takımı Taraftarlarının Şiddet Ve Saldırganlık Olaylarına Bakış Açılarının Sosyolojik Ve Psikolojik Boyutu Üzerine Bir Araştırma, Gaziantep Spor Kulübü Eğitim Yayınları, 2003;6: 104-121.

58. Talimciler, A. Türkiye'de Futbol Fanatizmi Ve Medya İlişkisi (Fanatik Ve Fotomaç Örneği). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

59. Talimciler A. Sosyolojik açıdan futbol fanatizmi. Ege üniversitesi sosyoloji dergisi, 2006;15: 91-104.

60. Tiryaki S. Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi:(Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme). Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1996.

61. Topuz R. Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antrenörlük Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

62. Tufan İ. Medya Ve Şiddet: Medyanın Sunduğu Saldırganlık Sahneleri İnsanları Şiddet Eğilimine Sürükler Mi. Polis Bilimleri Dergisi, 2003; 5: 131-142.

63. Tutkun E, Güner ÇB, Ağaoğlu SA, Soslu R, Takım Sporları Ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 2010; 1(1): 23-29.

64. Var L. Futbolda Seyircilerin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

65. Yıldız M, Fişekçioğlu İB, Çağlayan HS, Tekin M, Şirin EF, Akyüz M. Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Yapısının Şiddete Etkisi (Karaman Spor Örneği). Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 2007; 9(2): 145-158.

9. EKLER

EK A. Etik Kurul Kararı

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU
Etik Kurul Kararları

Toplantı Sayısı : 2010/020	Toplantı Tarihi : 11.06.2010

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Dürdane BULUT'un "Futbol Seyircisinde Saldırganlık Düzeyinin Belirlenmesi (Adana İli Örneği)" isimli projesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Etik Kurul Yönergesi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, Adana ilinde futbolla yakından ilgilenen, futbol seyircisinin saldırganlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çarpık kentleşme ve gelir dağılımında ki dengesizliğin bireyler üzerinde yaratmış olduğu olumsuz etkiden kurtulabilmek amacıyla, sporun bir dalı olan, endüstrileşmesi ve profesyonelleşmesi ile kitleleri peşinden sürükleyen futbolun ve futbol sahalarından meydana gelen olaylarda saldırganlık olgusunun ortaya konulması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Yönergede belirtilen araştırıcının sorumlulukları saklı kalmak kaydıyla Etik Kurul Yönergesi ilkelerine uyulduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Seyfullah HALİLOĞLU BAŞKAN	Yrd.Doç.Dr. Mehmet DAĞLI Üye	Yrd. Doç.Dr. Hamdi PEPE Üye
Yrd.Doç.Dr. Selma KARACAN Üye	Yrd.Doç. Dr. Hayri DEMİR Üye	Yrd. Doç.Dr. Ş.Serdar BALCI Raportör

EK B. Anket Formu

Değerli Katılımcı;

Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim dalında ‘’Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi’’ isimli Yüksek Lisans Tezi için gerçekleştirilecek olan bu anket çalışmasına katıldığınız ve zaman ayırıp, samimi cevap verdiğiniz için teşekkür ederiz.

Araştırmacı	Danışman
Dürdane Bulut DUYAR	Doç. Dr. Turgut KAPLAN

1. Yaşınız :.....

2. Eğitim Durumunuz?

()İlköğretim () Orta öğretim ()Ön lisans ()Lisan

3. Ailenin ortalama aylık geliri:

( ) 200 TL ve aşağısı ( ) 201-400 TL ( ) 401-600 TL

( ) 601-900TL ( ) 901-1.200 TL ( ) 1.201-1.500 TL

( ) 1.501 TL ve üstü

4. Anneniz : ( ) Sağ ( ) Ölü

(Kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?.....)

5. Anneniz: ( ) Öz ( ) Üvey

6. Babanız: ( ) Sağ ( ) Ölü

(Kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?.....)

7. Babanız: ( ) Öz ( ) Üvey

8. Anne-Babanız: ( ) Birlikte ( ) Boşanmış ( ) Ayrı yaşıyor

9. Boşandılarsa siz kaç yaşındayken?.....

10. Babanızın öğrenim durumu?

()İlköğretim () Orta öğretim ()Ön lisans ()Lisan

11. Annenizin öğrenim durumu?

()İlköğretim () Orta öğretim ()Ön lisans ()Lisan

12. Babanızın mesleği?

()Memur ()İşçi ()Serbest meslek ()Emekli

13. Annenizin mesleği?

()Memur ()İşçi ()Serbest meslek ()Emekli ()Ev hanımı

14. Kardeş sayınız: .....

15. Evde kaç kişi yaşıyorsunuz?: .....

16. Evde alkol kullanan var mı?

( ) Evet ( ) Hayır

17. Cevabınız evetse kimler kullanıyor?: .....

AÇIKLAMA:

Lütfen aşağıda verilen her durumu dikkatle okuyarak yanıt kağıdı üzerinde, bu konudaki görüşlerinizi hangi uca daha yakınsa o uçta uygun gördüğünüz boşluğa (x) işareti koyunuz. Eğer bu konuda bir görüşünüz yoksa 0 (sıfır) üstündeki boşluğu işaretleyiniz.

Bana çok uyuyor ..... +3/..... +2/.... +1/..... 0/ ..... -1/ ..... -2/ ..... -3/ bana hiç uymuyor.

+ 3 Bana çok uyuyor, +2 Bana biraz uyuyor, +1 Bana uyuyor, 0 Kararsızım, -l Bana uymuyor, -2 Bana biraz uymuyor, -3 Bana hiç uymuyor

	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3
1- Haklı olan kişi, karşısındakine doğal olarak herkesin içinde sert ve kırıcı davranabilir.							
2- Beni öfkelendiren kişiye genellikle öfkelenirim.							
3- Haksızlık karşısında kişinin hakkını araması kendi bilek ve dil gücüne kalmıştır.							
4- Rahatsızlığımı içimde tutmaktansa bu duygumu beni rahatsız eden kişiye açabilirim, örneğin; dumanından rahatsız oluyorsam, yanımda sigara içene rahatsız olduğumu söylerim.							
5- Başarısızlık karşısında kolay kolay ümitsizliğe kapılmam							
6- Satın aldığım, fakat sonradan içime sinmeyen bir malı değiştirmeye götürebilirim.							
7- Bir kişi beni küçük düşürürse içimden onunla alay eder ve ona küfür ederim.							
8- Bir şeyi çok istiyorsam, istediğimi açıkça belirtmem imada bulunurum.							
9- Bana haksızlık ettiğine inandığım kişilerin başına kötü işler geldiğini, mahvolduğunu hayal ederek avunurum							
10- Eğer bir düşüncenin doğruluğuna inanıyorsam, bu düşünceyi savunan tek kişi ben olsam bile yine de fikrimi savunurum.							
11-Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.							
12-Karşımdakilere gerek olumlu gerek olumsuz duygularımı rahatça açabilirim.							
13- Eğer bir insan beni çok sinirlendirmişse üzerine yürüyebilirim.							
14- Sinirlendiğimde bazen öyle kendimden geçerim ki ağzımdan çıkan sözlerin farkında olmam							
15- Bu dünyada yaşayabilmeleri için insanların acımasız olmaları gerekiyor.							

16- Bir dükkân, bir butik veya markette, satıcının benimle ilgilenmediğine inanırsam, onun sonradan çok fazla vaktini alarak intikamımı alırım							
17- Bana emretmeye hakkı olmadığına inandığım bir kişinin buyruğuna ses çıkartmazsam da, ya verdiği işi yapmam ya da yapsam da bir şeye benzemez.							
18- Bir kişi beni kırsa fakat sonra özür dilese, beni ne kadar kırmış olduğunu en az birkaç kez üstü kapalı da olsa hatırlatmadan rahat edemem.							
19- Bir kimse görevini yapmadığında her kim olursa olsun bunu kendisine söylerim.							
20- Çok saygı duyduğum bir kişi benimkinin tersi bir düşünceyi savunuyor diye kendi düşüncemi savunmaktan vazgeçmem.							
21-Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem.							
22- Benimkinin tersi olan görüş ve düşünceleri alt etmek bana keyif verir.							
23- Kişinin hakkını yedirmemek amacıyla başkalarının hakkını yemesini ters bir davranış değildir.							
24- Çevremdekiler istediklerimi yapana dek, imalar, iğnelemelerle onları tedirgin ederim.							
25-istemediğim bir şey yapmam istendiğinde ya o işi geciktiririm ya da baştan savma yaparını							
26- Bir arkadaşım bir isteğimi yapmamakta direnirse ona, vaktiyle onun için yapmış olduğum iyilikleri hatırlatırım.							
27- Bir kimseden bir istekte bulunacaksam, araya bir aracı koymaktansa gider, yüz yüze görüşürüm.							
28-Birisi bende bir hata bulursa, ben de onun hatalarını bulur ve ortaya dökerim.							
29-istemediğim bir yer ve toplantıya gitme vakti gelince hastalanıveririm.							
30-Sinirlenirsem, tanımadığım kişilerle ağız dalaşına hatta tokatlaşmaya veya yumruk kavgasına girişebilirim.							

10. ÖZGEÇMİŞ

27.02.1983 yılında Adana ilin de doğdu. İlköğrenimini Adana Celalettin Sayhan ilköğretim okulnda tamamladı. Orta öğrenimini Adana İmam Hatip Lisesinde tamamladı. Lise öğrenimini Sabancı Anadolu Tekstil, Teknik ve Anadolu Meslek lisesinde tamamladı. Lisans öğrenimini Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu Spor Yöneticiliği bölümünde tamamladı. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. 2004-2005 yılı yaz sezonunda Adana Gençlik ve Spor İl Müdürlüğüne bağlı olan Atatürk yüzme havuzunda, 2006 yılı yaz sezonunda Adana Seyhan Belediyesine bağlı olan Hayal Park yüzme havuzunda, 2007-2008 yılı yaz sezonunda Adana Büyükşehir belediyesine bağlı olan Özden Spor yüzme havuzunda yüzme antrenörlüğü yaptı. 2008 yılı yaz sezonunda otizimli bireyler ve onların aileri ile tanışarak, otizm ve otizmli bireylerin eğitimi üzerine araştırmalar yaptı, bu konu ile ilgili gerek Adana içinde gerekse Adana dışında çeşitli birçok konferans ve eğitim seminerlerine katılarak otizmli bireylerin eğitimleri ile ilgli bilgi ve belgeler aldı. Şubat 2009 yılında ise Sapanca da bulunun Sportizm eğitim merkezine giderek otizmli bireyler üzerine yaşam koçluğu ve spor liderliği eğitim seminerine katıldı, 2009 yaz sezonunda Sportizm de otizmli bireylerle 7\24'lük yaşam koçluğu ve spor liderliği adı altında işe başladı. 2011 yılında evlendi ve Adana da Çukurova Otizm Spor Kulübü Derneğini kurarak, dernek başkanlığını üstlendi ve bu dernekte otizmli bireylere yaşam koçluğu ve spor liderliği yapmakta.